

Tisdagen den
23 mars 1976**Tisdagen den 23 mars**

Kl. 15.00

§ 1 Justerades protokollet för den 12 innevarande månad.

§ 2 Meddelande om ändrad tid för sammanträdet fredagen den 26 mars

Herr TALMANNEN:

Med hänsyn till att interpellationssvar lämnas vid kammarens bordläggningssplenium fredagen den 26 mars tar nämnda sammanträde sin början kl. 14.00.

§ 3 Om översyn av fjällräddningens organisation och utrustning

Herr justitieministern GEIJER erhöll ordet för att besvara herr *Nilssons* i Agnäs (m) den 12 mars anmälda fråga, 1975/76:271, till herr jordbruksministern, och anförde:

Herr talman! Herr Nilsson i Agnäs har frågat jordbruksministern om han avser att föranstalta om en översyn av fjällräddningens organisation och utrustning. Frågan har överlämnats till mig för besvarande.

Ansvar för fjällräddningsverksamheten ligger på polisen. Rikspolisstyrelsen svarar för organisation, utrustning och utbildning. Den operativa fjällräddningsverksamheten ankommer på den regionala och lokala polisorganisationen. Såvitt jag har mig bekant fungerar både organisation och utrustning tillfredsställande. Utrustningen förbättras också fortlöpande. Jag vill i detta sammanhang erinra om att frågan om anslag för att bygga ut fjällradionätet i Kopparbergs län kommer att behandlas i kammaren i morgon.

Herr Nilsson tar upp frågan om ett system med ljus- och ljudsignaler vid fasta fjällanläggningar. Därmed är han inne på något annat än fjällräddning, nämligen fjällsäkerhetsverksamheten. För denna verksamhet som helhet finns ingen huvudman. Polisen svarar för en del av denna, bl. a. genom uppsättning och underhåll av hjälpradiotelefoner. Regeringen har föreslagit att 100 000 kr. anslås till kompletteringsanskaffning av hjälpradiostationer i Västerbottens och Norrbottens län. Vidare medverkar polispersonalen i fjällområdena bl. a. genom kontakter med hotellvärdar m. fl. i fjällsäkerhetsfrågor och med föredrag om fjällvett. Polisen kartlägger även lavinfarliga områden samt medverkar i massmedia i fjällsäkerhetsfrågor.

*Meddelande om
ändrad tid för
sammanträdet
fredagen den 26
mars*

*Om översyn av
fjällräddningens
organisation och
utrustning*

Tisdagen den
23 mars 1976

*Om översyn av
fjällräddningens
organisation och
utrustning*

Jag anser därför inte att det f. n. behövs en översyn av fjällräddningens organisation och utrustning. Detsamma gäller den del av fjällsäkerheten som polisen svarar för.

Herr NILSSON i Agnäs (m):

Herr talman! Jag ber att få tacka justitieministern för det utförliga svaret.

Anledningen till frågan är den nyss inträffade tragedin, där man fått olika uppgifter om hur nära de omkomna var räddningen. I Norrlands största tidning, Västerbottens-Kuriren, stod det 200 meter. I Östersunds-Posten, som väl utkommer på en plats som ligger närmare, står det 700 meter. Hur som helst visar kartskisser och beskrivningar att det borde ha varit möjligt för de nu omkomna att nå den räddning som var så nära om det funnits ett system med ljus- och ljudsignaler, som jag uttryckte det i frågan.

Nu upplyser justitieministern om att det finns någonting som heter fjällsäkerhetsverksamhet och som inte egentligen har att göra med fjällräddningen utom på så sätt att polisen svarar för en del av den.

Jag har själv erfarenheter från fjällen, både när jag varit inkallad och under privata resor, och jag vet att man på mycket nära håll kan gå förbi rösningar i leder, tydliga märken, hus och annat när vädret är anorlunda än sommartid, då man tycker att det är lekande lätt att hitta.

Vi vet också från skärgården hur mycket det betyder att vid dimma kunna höra en signal genom stillheten. För mig har alltså lekt en tanke om möjligheten att komplettera det som finns med ljus- och ljudsignaler.

Jag tycker sedan att fjällsäkerheten borde vara det primära – tanken på säkerheten i stort. Vi lockar människor hit till Sverige – med all rätt eftersom vi har en underbar fjällvärld – och om fjällsäkerheten var ordnad tillfredsställande så skulle det i viss mån eliminera behovet av fjällräddning.

Då måste jag fråga herr Geijer om han tycker det är tillfredsställande att det inte finns någon huvudman för fjällräddningen. Detta är för mig en förbryllande uppgift. En huvudman borde finnas. Och jag måste också fråga justitieministern: Vem borde svara för hela fjällräddningen?

När jag ställde frågan tänkte jag mig att det närmast var jordbruksministern som hade hand om frågor som gällde turismen och att han skulle ha någon tanke om detta.

Det som står i svaret om skillnaden mellan fjällräddning och fjällsäkerhet är nytt för mig, även om det kanske inte borde vara det. Allt som i övrigt står i svaret om polisen och dess verksamhet tror jag är riktigt, och jag vet också att vi här har mycket duktiga män som arbetar. Jag tvivlar inte på deras arbetsinsatser.

Som frågan är ställd gäller den speciella anordningar, speciella utrustningar, som borde finnas särskilt i områden där det vistas mycket folk under en stor del av året.

Enligt min mening skulle det göra att en del människor inte behövde

omkomma under sådana förhållanden som rådde på Blåhammaren vid det aktuella tillfället.

Jag tackar än en gång för svaret.

Herr justitieministern GEIJER:

Herr talman! Jag vill bara svara att frågan enligt ordalydelsen uttryckligen gällde fjällräddningens organisation och utrustning, men jag har försökt att svara så långt jag kan även på det som gäller fjällsäkerheten. Jag vill bara göra den lilla reflexionen att hur önskvärt det än vore så är det – och detta är väl herr Nilsson i Agnäs överens med mig om – en ganska hopplös uppgift att i storm använda ett system med ljus- och ljus signaler.

Herr Nilsson frågar mig vem som lämpligen bör vara huvudman för hela verksamheten. Det är jag inte beredd att i dag svara på – det är väl en sak som man får fundera på.

Herr NILSSON i Agnäs (m):

Herr talman! Min fråga var ställd så att den gällde fjällräddningen, för jag trodde att alltsammans hängde ihop – det skall jag ärligt erkänna. Men jag är mycket tacksam för svaret – det har gett mig en hel del att tänka på.

Jag anser för min del att det här är en svår uppgift men å andra sidan har vi tre, fyra stora fjällområden – i Jämtland, i Västerbotten med vissa delar av Vilhelmina- och Tärnafjällen samt Sorselefjällen och i Norrbotten vid t. ex. Riksgränsen – där det vistas ovanligt mycket folk. Jag tror att det skulle vara enkelt – även om det är förenat med kostnader – att i de trakter där folk mest drar fram ordna ett system med ljus- och ljus signaler.

Jag förstår att det kan vara svårt att svara på frågan om vem som bör vara huvudman men jag tänker återkomma i den saken.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 4 Om bibehållande av ettårig hemteknisk kurs inom gymnasieutbildningen

Fru statsrådet HJELM-WALLÉN erhöll ordet för att i ett sammanhang besvara dels herr Nilssons i Agnäs (m) den 12 mars anmälda fråga, 1975/76:269, till herr utbildningsministern, dels herr Ångströms (fp) den 19 mars anmälda fråga, 1975/76:285, och anförde:

Herr talman! Herr Nilsson i Agnäs har frågat chefen för utbildningsdepartementet, om han anser att kommuner utan annan gymnasial utbildning kan få garantier som möjliggör ytterligare planering för ettårig hemteknisk kurs. Enligt fastställd ärendefördelning ankommer det på mig att besvara frågan.

Nr 88

Tisdagen den
23 mars 1976

*Om bibehållande
av ettårig hemtek-
nisk kurs inom
gymnasieutbild-
ningen*

Tisdagen den
23 mars 1976

*Om bibehållande
av ettårig hemtek-
nisk kurs inom
gymnasieutbild-
ningen*

Herr Ångström har frågat mig om jag vill medverka till att ettåriga hemtekniska kurser även i fortsättningen kan anordnas i glesbygdskommuner som inte har annan gymnasial utbildning och där underlag och intresse finns för denna utbildning.

De allmänna riktlinjerna för bedömningen av skolväsendet i glesbygder med vikande elevunderlag lades fast vid 1973 års riksdag (prop. 1973:77, UbU 1973:29, rskr 1973:243). Utifrån dessa riktlinjer har fr. o. m. läsåret 1973/74 olika åtgärder satts in för att förbättra möjligheterna för ungdomar från glesbygd att ta del av gymnasieskolutbildning. Försök görs med alternativa organisationsformer för gymnasieskolan, avpassade för ett litet elevunderlag, av typen särskild samordnad gymnasieskola (SSG) och särskild samordnad gymnasieskola i glesbygd (SSG B-form). Vidare bedrivs i vissa kommuner utanför gymnasieort med treårig gymnasieskola försök med att låta viss yrkesutbildning i form av specialkurser övergå till linjer.

Vid 1973 års riksdag fastlades också att yrkesinriktad utbildning utanför gymnasieort borde kunna bibehållas så länge det fanns bl. a. en tillfredsställande elevtillströmning och ett klart avnämrintresse. Utvecklingen skulle få visa hur länge sådan utbildning skulle vara kvar.

Hemtekniska kurser finns som specialkurser inom gymnasieskolan och omfattar antingen 20 eller 40 veckor. Enligt gällande bestämmelser är det SÖ:s uppgift att i samband med sina organisationsbeslut för gymnasieskolan för kommande läsår bestämma var bl. a. denna specialkurs får anordnas. Om kommun ej anser sig vara nöjd med SÖ:s organisationsbeslut äger kommunen rätt att anföra besvär hos regeringen. Enligt vad jag erfarit kommer ett antal sådana ärenden att bli aktuella inom kort.

För specialkurser utanför gymnasieort gäller de riktlinjer som lades fast av 1973 års riksdag, nämligen att dessa skall bibehållas bl. a. så länge som det finns elevunderlag och ett klart avnämrintresse. Detta bör emellertid som hittills prövas från fall till fall. Någon särbehandling i form av särskilda garantier för den del av gymnasieskolan som omfattar hemtekniska kurser kan inte komma i fråga.

Herr NILSSON i Agnäs (m):

Herr talman! Jag ber att få tacka för svaret. Det är mycket tydligt. Jag tycker att en rad punkter där statsrådet redogör för hur det ligger till bör vara ett bra underlag när beslut skall fattas över de besvär som enligt svaret finns andragna hos regeringen. Så länge sådan utbildning anses nödvändig eller det är tillfredsställande elevtillströmning bör det vara chanser att kursen får finnas kvar.

Anledningen till min fråga är att vi i mitt hemlän, Västerbotten, har en rad utbildningslinjer av det slag som kallas hemteknisk kurs. Enligt SÖ:s organisationsbeslut planeras indragning från läsåret 1976/77 av samtliga hemtekniska kurser i Västerbotten utom i Storuman. Från bl. a. Sorsele och Åsele har anförts att detta är underligt. Anledningen till

indragningen sägs vara sviktande elevunderlag. Men intresset för kurserna har varit och är stort. Nya undersökningar har visat att det finns gott om elever. T. ex. i Åsele finns inte bara 16 elever, som meningens var, utan det finns två grupper med tillsammans 28 elever.

Till mig har några synpunkter framförts just från den skolan. Man säger: De unga får vara hemmavid under ytterligare ett år, ett betydelsefullt mognadsår. Många behöver ett sabbatsår efter nio år i den obligatoriska skolan, grundskolan. Vi har övervägande praktiska övningar, yrketeori, i motsats till den tvååriga konsumtionslinjen, som en del hoppar av från och kommer till oss. Alla har nytta av att lära sig sköta ett hem, vilket yrke de än väljer. Osv.

Dessutom finns en skrivelse till SÖ, en skiss från elevkåren, som framfört att den anser det oerhört viktigt att just en sådan här sorts utbildning finns. En indragning ter sig också underlig när man tänker på att de kommuner som det är fråga om inte har någon annan undervisning på den här nivån. En mängd lokala intressen kan göra att eleverna gärna vill vara hemma.

När kommunerna nu begär att få fortsätta kurserna ännu ett år finns det anledning att beakta det som framförts. Vi får inte vara okänsliga för vad människor ute i glesbygderna tänker. Vi får inte vara likgiltiga för vad som är praktiskt i djupaste mening.

Jag kan inte förstå en princip som skulle innebära en indragning av en sådan här kurs, ens om det vore svagt elevunderlag; men i de flesta fall finns det tillräckligt med elever som söker.

Jag tackar än en gång för svaret.

Herr ÅNGSTRÖM (fp):

Herr talman! Jag tackar för svaret på frågan. Till vissa delar är det positivt.

Det positiva ligger i den redogörelse som lämnas, men det finns också vissa negativa drag, som jag beklagar – bl. a. att en särbehandling av de hemtekniska kurserna inte skulle kunna förkomma. Jag skall litet grand motivera varför jag anser att det är synd att de inte kan sättas i en särskild ställning.

Jag har hört Tore Nilssons redovisning av läget i Västerbotten, som också är underlag för min fråga. Även jag vill konstatera att den hemtekniska utbildningen är särskilt värdefull i tätorterna i den direkta glesbygden. Jag vill ta upp just aspekten på arbetslösheten i de här trakterna. Den hemtekniska utbildningen har fyllt ett mycket viktigt ändamål när det gällt att ge sysselsättning till ungdomarna. Det är bara att konstatera att det, för varje klass hemteknisk utbildning som läggs ned, är minst 16 elever som sällar sig till de sysslösas skara. Att gå sysslös är, som bekant, något av det värsta som kan drabba en ung människa. Folkpartiets linje i dessa frågor är att vi vill garantera sysselsättning i någon form för ungdomar, endera arbete eller någon yrkesinriktad utbildning.

Jag kan också konstatera att Jonas Orring i ett tal i Östersund för

Tisdagen den
23 mars 1976

Om upphävande av sekretessen på handlingar rörande baltutlämningen 1946

ett par år sedan har riktat en uppmaning till de små kommunerna att satsa på de korta utbildningarna. Han sade att man på det sättet lär ungdomarna att studera och håller dem sysselsatta. Han slutade med att säga: Ge inte upp utan kom med förslag till sådana korta utbildningar, och försök igen!

Det är just det som kommunerna har gjort. De har nu fått beskedet att utbildningen måste läggas ned. I Västerbotten har underlaget för utbildningen sviktat på ett par orter, men på de flesta av utbildningsorterna har det funnits ett underlag. I Malå och i Norsjö har utbildningen funnits sedan 1962, och man har där haft två till fyra klasser varje år. I år var det 17 sökande till vardera Norsjö och Malå. På dessa orter har man också att ta ställning till hur man skall sysselsätta lärarna, som är mycket starkt ortsbundna. I samband därmed uppstår svåra problem.

Jag hoppas att statsrådet allvarligt kommer att överväga denna fråga och skall inta en positiv ställning när den eventuellt kommer att avgöras i regeringen.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 5 Om upphävande av sekretessen på handlingar rörande baltutlämningen 1946

Herr utrikesministern ANDERSSON erhöll ordet för att besvara herr Börjessons i Falköping (c) den 5 mars anmälda interpellation, 1975/76:141, och anförde:

Herr talman! Herr Börjesson i Falköping har i en interpellation frågat mig om jag är beredd att häva sekretessen för alla handlingar rörande baltutlämningen 1946. Vid ett nekande svar frågar herr Börjesson i andra hand om jag är "villig att ställa i utsikt när detta kan ske och lämna en förklaring rörande orsakerna till dröjsmålet". Jag vill på detta svara följande.

Enligt de bestämmelser i sekretesslagen som gäller för handlingar angående baltutlämningen är dessa handlingar i princip hemliga, såvitt det rör Sveriges förhållande till främmande makt under 50 år och såvitt det berör enskild persons angelägenheter under 70 år.

Regeringen har i fråga om handlingar i utrikesärenden från tiden efter andra världskrigets slut varit mycket restriktiv med dispenser från sekretesslagens bestämmelser. Jag finner ingen anledning frångå denna praxis i detta fall. Med tanke på relationerna såväl till främmande makt som till enskilda personer kan ingen dispens lämnas i enlighet med herr Börjessons interpellation.

Herr BÖRJESSON i Falköping (c):

Herr talman! Låt mig allra först tacka utrikesministern för det lämnade svaret på min interpellation.

Samtidigt vill jag gärna ha sagt att jag inte alls är förvånad över svarets innehåll. Regeringen har mottagit många framställningar, under de 30 år som förflutit sedan baltutlämningen skedde, om ett hävande av sekretessen på de handlingar som rör utlämningen, men svaret har alltid blivit kategoriskt nej. Och jag är alldeles övertygad om att nya framställningar kommer att föreläggas regeringen ända tills handlingarna frisläppes. Det finns nämligen en mycket stark opinion i vårt land inte bara bland våra kvarvarande balter utan även bland många rättänkande svenskar som upplever denna hemligstämpel som något skumt och omoraliskt.

Jag skall bespara kammaren en lång redogörelse för bakgrunden till den s. k. baltutlämningen. Uppgifter härom finns i protokollen från åtskilliga riksdagsdebatter, där baltfrågan har varit föremål för överläggningar.

Varje rättänkande svensk medborgare upprördes djupt när 146 balter (130 letter, 9 litauer och 7 ester) tvångsförvisades ur vårt land i samband med baltutlämningen 1946. Detta gav eko långt utanför vårt lands gränser. Utlämnandet skedde under mycket dramatiska förhållanden. Personligen följde jag dramat via massmedia och jag blev engagerad. Allmänheten blev upprörd och protestaktioner igångsattes, men utan resultat.

Det var inte utan att man skämdes dessa dagar att man var svensk, och jag vet att det var många svenskar som upplevde detsamma.

Det finns inte, herr utrikesminister, någon anledning att söka kräva ut något moraliskt ansvar av dem som var med om att fatta beslut om utvisningen, och det har inte heller varit min avsikt med min begäran om upphävande av hemligstämplingen. Men jag tror att det är ganska farligt att så här envist fasthålla vid att förhindra den insyn som ett upphävande av hemligstämplingen innebär – ty då inställer sig genast den tanken att det är något som inte tål dagens ljus och som man därmed vill dölja.

De många frågetecknen kvarstår ända tills papperen blir offentliga.

Jag skall återge vad exempelvis Skövde Nyheter skrev i ett ledarstick den 15 mars i år under rubriken Baltutlämningen och regeringen. Tidningen säger bl. a.:

”Trettio år har gått sedan händelserna, men ännu har inte samvetet tystnat på många svenskar, som upplevde baltutlämningen som ett svårt svek mot människor i en svår situation. Man frågade sig – och frågar sig – vilka starka skäl regeringen då hade att lämna ut ett stort antal människor till okända bittra öden samtidigt som vi gjorde storartade insatser för att ta hand om andra krigets offer.”

Av det lämnade svaret framgår att utrikesministern inte är villig att frångå den restriktivitet som råder med dispenser från sekretesslagens bestämmelser, med tanke på relationer såväl till främmande makt som till enskilda personer. De avvägningar som det här är fråga om är bedömningar som bör respekteras, men jag har mycket svårt att förstå att de handlingar som rör baltutlämningen 1946 skulle genom ett offent-

Tisdagen den
23 mars 1976

Om upphävande av sekretessen på handlingar rörande baltutlämningen 1946

liggörande skada våra relationer till främmande makt och enskilda personer. Och jag säger ännu en gång att det i varje fall inte är min avsikt, utan vad jag närmast syftar till är att skapa klarhet i vad som då skedde, att skingra eventuella missförstånd. Jag är inte ute efter att ställa dem som var med om att fatta beslut i utlämningsfrågan till moraliskt ansvar för sina handlingar. De hade säkerligen ingen lätt uppgift sig förelagd. Många hänsyn och avvägningar var säkert nödvändiga innan beslut fattades, men vad man har anledning att kräva är en förklaring till det skedd, en förklaring innebärande lättande av sekretessen kring baltutlämningen. Den förklaringen har svenska folket rätt att kräva.

Herr talman! Vilka krav på hänsyn, herr utrikesminister, är så starka att sanningen ännu 30 år efter händelserna inte tål dagens ljus? Det är en fråga som berör varje rättänkande svensk medborgare. Sanningen skall fram förr eller senare, ju förr desto hellre. Det gäller i allra högsta grad baltutlämningen 1946. Jag hoppas, herr talman, att sista ordet ännu inte är sagt.

Herr JONASSON (c): -

Herr talman! Jag har ett behov av att personligen ge uttryck för en önskan att sekretessen beträffande de handlingar som rör baltutlämningen 1945 och 1946 upphävs. Jag tror, precis som herr Börjesson i Falköping nyss anfört, att ett upphävande av sekretessen är nödvändigt i syfte att sprida ljus över det inträffade. Sanningen skall fram oavsett om den är behaglig eller inte.

Det är därmed inte sagt att det är fråga om att söka leta fram s. k. syndabocker och ställa dem till moraliskt ansvar för sina beslut. Inte heller torde ett klarläggande genom upphävande av sekretessen innebära att man därmed skulle skada Sveriges förhållande till utländsk makt, men bara ett sådant antagande kan i och för sig utgöra ett starkt kriterium för att handlingarna skall läggas på bordet.

I detta sammanhang vill jag erinra om att jag tillsammans med representanter för baltiska gruppen i Sverige den 31 mars 1971 uppvaktade statsminister Palme och hemställde om att regeringen måtte upphäva sekretessen för handlingar rörande utlämnandet år 1946 av baltiska militärflyktingar till Sovjetunionen. Även herr Börjesson i Falköping var med på denna uppvaktning. Statsministern lovade då att allvarligt överväga framställningen och att besvara den i samråd med den dåvarande utrikesministern. Som vi uppfattade beskedet skulle detta ske inom en nära framtid.

Tyvärr har resultatet av de många framställningar som gjorts under årens lopp blivit negativt. Regeringen vågar icke – detta framgick också av det lämnade svaret – häva sekretessen och därmed sprida ljus över det skedd.

Herr talman! Detta beklagar jag i allra högsta grad.

Herr utrikesministern ANDERSSON:

Herr talman! Både herr Börjesson i Falköping och herr Jonasson tycks utgå från att hemligstämpeln – som bibehålls här – står kvar för dessa handlingar för att, om jag fattat talarna rätt, i första hand skydda de enskilda svenska medborgare som bar huvudansvaret vid beslutet om baltutlämningen 1946 och att det skulle vara något skumt, som inte tål dagens ljus, i detta.

Nu är emellertid vad som har skett vid utlämningen och vilka som medverkade vid beslutets fattande i stort sett redan känt, och det är därför inte alls hänsynen till dem som medverkade vid det beslutets fattande eller till dem som verkställde beslutet som är orsak till att vi vid olika överväganden har kommit till uppfattningen att det vore oriktigt att häva sekretessen. I första hand är det kanske inte relationerna till främmande makt som är anledningen – ehuru vi naturligtvis måste ta hänsyn även till dessa – utan det är hänsynen till de balter som utlämnades och som nu bor i Sovjetunionen och vilkas persondata de själva givetvis inte vill ha utlämnade.

Vi har, menar jag, skyldighet att tänka på dem efter vad som har skett. Detta, herr talman, är huvudskälet till att jag bedömer det som ofrånkomligt att vi för deras skull bibehåller sekretessen.

Herr BÖRJESSON i Falköping (c):

Herr talman! Det här klarläggandet är jag ytterligt tacksam för, och jag beklagar att det inte kom fram i det skriftliga svar som herr utrikesministern lämnade. Där sade han bara: "Av hänsyn såväl till relationerna till främmande makt som till enskilda personer kan ingen dispens lämnas i enlighet med herr Börjessons interpellation."

Varför har man inte vid de uppvaktningar som vi gjort hos statsminister Palme och de framställningar vi gjort i form av interpellationer och på annat sätt talat om, att det är för att skydda de kvarvarande balterna i vårt land för eventuella repressalier o. d. som man inte har velat häva hemligstämplingen?

Icke förty är det väl inte herr utrikesministern obekant att det är just balterna själva som har tryckt på för att få hemligstämplingen upphävd. Det är egentligen de som kräver att få reda på sanningen kring utlämningen.

När det gäller sekretesshistorier tänker jag på riksdagens protokoll. Jag tittade vid något tillfälle i biblioteket efter protokollet från riksdagsdebatten den 9 april 1940 men fann ingenting angivet om vad som då hände i riksdagen. Vissa förhandlingar – inte alla – i den svenska riksdagen fördes nämligen under andra världskrigets dagar inom stängda dörrar. Efteråt har jag fått veta att protokollen från dessa förhandlingar nu skall offentliggöras, och därmed har man ju gått in för att häva sekretessen kring riksdagens hemliga protokoll från denna tid. Varför kan inte detta också gälla handlingarna kring baltutlämningen 1946?

Naturligtvis kan man resonera ungefär som utrikesministern och säga,

Nr 88

Tisdagen den
23 mars 1976

Om upphävande av sekretessen på handlingar rörande baltutlämningen 1946

Tisdagen den
23 mars 1976

*Om den framtida
utvecklingen av
svenska militära
flygplan*

att här är det kanske bättre med hemligstämplingen, för den skyddar balterna i vårt land för eventuella repressalier. Det tillkommer inte mig att bedöma huruvida den argumenteringen är riktig, men den rimmar ganska illa med vår princip att man skall redovisa fakta, ty jag har mycket svårt att förstå att faktaupplysning skulle skada enskilda balter vare sig i vårt land eller annorstädes.

Jag har givit uttryck för uppfattningen att regeringen och inte minst statsminister Palme vid flera tillfällen har visat ett stort intresse för att markera viljan att slå vakt om de mänskliga rättigheterna. Med stor skärpa har statsministern tagit avstånd från politiska förföljelser och förtryck av olika slag som drabbat enskilda människor. Mot den bakgrunden, herr talman, anser jag det vara minst sagt anmärkningsvärt att man från regeringens sida inte vill gå med på att häva sekretessen kring de handlingar som rör baltutlämningen 1946.

Det är min personliga tro att om dessa handlingar nu skulle bli offentliga – men det beror givetvis på arten av handlingar – skulle det knappast innebära att balterna i Sverige behövde lida några obehag.

Herr talman! Det svar som utrikesministern har lämnat kommer att läsas av många balter i vårt land, och jag avvaktar med intresse deras reaktion.

Herr utrikesministern ANDERSSON:

Herr talman! Jag har inte talat om balterna i Sverige, utan jag har talat om de utlämnade balterna, som bor i Sovjetunionen. Från deras sida har inte kommit framställningar om att få sina persondata offentliga. Vi måste skydda dem.

Herr BÖRJESSON i Falköping (c):

Herr talman! Det är svårt för mig att säga varför de inte har begärt offentliggörande av händelserna kring baltutlämningen. Vi får i detta sammanhang komma ihåg att Sovjet i alla fall är ett slutet land, där man inte har den yttrande- och tryckfrihet som vi har i vårt land, varför detta förhållande sannolikt utgör anledningen till tystnaden från balterna i Sovjet.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 6 Om den framtida utvecklingen av svenska militära flygplan

Herr försvarsministern HOLMQVIST erhöll ordet för att besvara herr *Peterssons* i Gäddvik (m) den 10 mars anmälda interpellation, 1975/76:148, och anförde:

Herr talman! Herr Petersson i Gäddvik har frågat mig, om jag vill bekräfta att skrivningen i proposition 1975/76:143 inte innebär ett ändrat ställningstagande i fråga om att bibehålla handlingsfriheten att utveckla

svenska militära flygplan.

Frågan om i vilken utsträckning vi i vårt land skall bibehålla en utvecklingskapacitet av nuvarande omfattning för framställning av krigs-flygplan kan avgöras först i samband med nästa års försvarsbeslut.

Regeringen har ansett det angeläget att ett omfattande studiearbete rörande skol- och attackflygplan får bedrivas inför detta beslut. Fram till innevarande budgetår har ca 15 milj. kr. använts härför, och i år har 30 milj. kr. anvisats. Flygvapenchefen har grundat sin begäran om totalt 127 milj. kr. för nästa budgetår på en studie, där förord ges för att inom landet utveckla och tillverka ett lätt attackflygplan (B 3 La) och vidareutveckla JA 37 Viggen till ett medeltungt attackflygplan (A 20). De begärda medlen skulle praktiskt taget uteslutande användas för studier m. m. rörande det lätta attackflygplanet.

Försvarsutredningen har uttalat sig för en vidareutveckling av JA 37 till A 20, medan man beträffande skolflygplan uttalat att behovet kan tillgodoses på olika sätt och att flera ambitionsnivåer är möjliga. Regeringen har i programplaneanvisningarna för det militära försvaret uttalat att, när det gäller skolflygplan, olika anskaffningsalternativ skall belysas och därvid särskilt förutsättningarna för en anskaffning av en vidareutvecklad version av flygplan Sk 60. Vidare bör enligt anvisningarna medel planeras för en modifiering av JA 37 till A 20.

Jag har mot den här bakgrunden inte funnit det rimligt att studierna nästa år bedrivs i den kraftigt ökade volym som de militära myndigheterna önskat. Studierna bör också få en sådan inriktning som stämmer med vad utredningen uttalat i hithörande frågor.

Herr PETERSSON i Gäddvik (m):

Herr talman! Låt mig allra först tacka försvarsminister Holmqvist för det snabba svaret på min interpellation.

Försvarsministern har i svaret klart sagt:

”Frågan om i vilken utsträckning vi i vårt land skall bibehålla en utvecklingskapacitet av nuvarande omfattning för framställning av krigs-flygplan kan avgöras först i samband med nästa års försvarsbeslut.”

Detta uttalande stämmer väl med vad såväl försvarsutskott som försvarsutredning tidigare sagt.

Jag beklagar att uttalanden av andra företrädare för socialdemokraterna givit anledning till andra tolkningar, tolkningar som har fått en viss trovärdighet genom den låga planeringsram regeringen givit i anvisningarna för programplanering för perioden 1977/78–1981/82.

Jag tycker det finns anledning att återge vad 1974 års försvarsutredning i sitt i år avlämnade delbetänkande anfört om försvarets framtida utformning när det gäller flygplansutveckling:

”Försvarsutredningen har efter sina överväganden funnit att det även i framtiden är betydelsefullt att kunna anfälla en angripares invasionsstyrkor utanför gräns och kust. Attackflygförbanden kan genom sin stora rörlighet snabbt sättas in i varierande riktningar. Utredningen förordar

Tisdagen den
23 mars 1976

*Om den framtida
utvecklingen av
svenska militära
flygplan*

att en vidareutveckling av JA 37 Viggen – flygplan A 20 – genomförs.”

Vidare säger utredningen:

”Framtida behov av skolflygplan kan tillgodoses på olika sätt. Flera ambitionsnivåer är möjliga för sådana flygplan. Utredningen vill understryka att vid val av flygplanstyp skall utgångspunkten vara att flygplanen med lämplig beväpning skall kunna organiseras för uppgifter i krig i lätta attackdivisioner på det sätt som sker med de skolflygplan som i dag disponeras. Förberedelser för anskaffning av flygplan för utbildningsändamål kan komma att behöva äga rum parallellt med motsvarande arbete avseende system A 20.”

Utredningen säger således:

”Framtida behov av skolflygplan kan tillgodoses på olika sätt. Flera ambitionsnivåer är möjliga för sådana flygplan.”

Utredningen håller alltså denna fråga öppen.

Vidare skriver utredningen:

”Ställningstaganden till frågan om utveckling för anskaffning av ersättning till JA 37 Viggen är ännu inte förestående. Med hänsyn till den långsiktiga karaktären av olika åtgärder beträffande anskaffningen av flygmateriel önskar dock utredningen i detta sammanhang anföra följande.

Anskaffning av jaktflygplan (jaktattackflygplan) för 1990-talets behov kan grundas på egen utveckling, licenstillverkning av i utlandet konstruerat flygplan eller direktköp av utländskt flygplan. Möjligheterna att under 1980-talet inom landet påbörja utvecklingen av jaktflygplan (jaktattackflygplan) påverkas av ställningstagandena beträffande anskaffning av attackflygplan och skolflygplan. Mot bakgrund av i det föregående redovisade ställningstaganden beträffande attackflygförband finner utredningen att ett kompletterande underlag för fortsatta överväganden rörande luftförsvarets framtida utformning erfordras. Detta underlag, som bör redovisas genom överbefälhavarens försorg, bör översiktligt belysa de anskaffningsmöjligheter för jaktflygplan och andra komponenter i luftförsvaret för behoven under 1990-talet som föreligger. Vad utredningen nedan anför i fråga om luftvärnsrobotar bör även översiktligt belysas i detta sammanhang. De fördelar som ligger i anskaffning grundad på egen utveckling bör ingå i underlaget. Beträffande jaktflygplan (jaktattackflygplan) bör alternativet licenstillverkning i Sverige av ett i utlandet konstruerat flygplan belysas särskilt. Bl. a. bör operativa faktorer samt tidsförhållandena vid ersättning av JA 37 Viggen översiktligt beskrivas.”

Utredningen säger sålunda – något som citerats många gånger i pressen på senare tid: ”Beträffande jaktflygplan (jaktattackflygplan) bör alternativet licenstillverkning i Sverige av ett i utlandet konstruerat flygplan belysas särskilt.” Men utredningen säger också: ”De fördelar som ligger i anskaffning grundad på egen utveckling bör ingå i underlaget.”

Herr talman! Dessa citat visar att 1974 års försvarsutredning vill ha mera underlag genom ÖB innan ställning tas till den komplicerade frågan

om luftförsvarets framtid. Personligen hoppas jag att det skall vara möjligt att finna vägar att fortsätta med svensk flygplansutveckling och flygplanstillverkning.

Försvarsutskottet skall i en nära framtid behandla den i min interpellation åberopade propositionen 143. Vi i utskottet har då att pröva – bl. a. med anledning av motioner – om förslagen i propositionen ger den reella handlingsfrihet inför 1977 års försvarsbeslut som även försvarsminister Holmqvist i interpellationssvaret sagt är önskvärd.

Herr försvarsministern HOLMQVIST :

Herr talman! Det var väl ingenting i vad herr Petersson i Gäddvik sade som i och för sig föranleder mig att göra ytterligare ett inlägg, men det finns kanske ändå anledning erinra om varför jag inte har tillmötesgått överbefälhavarens och flygvapenchefens framställning när det gäller det lätta attackplanet.

Det var faktiskt så att ungefär 50 milj. kr. skulle användas för att påbörja tillverkningen av provflygplan, och jag har ansett att det vore att binda sig alltför starkt att anvisa ett så betydande belopp innan man tagit slutlig ställning. Det hade varit detsamma som att vi redan hade fattat ett beslut.

Sedan har det naturligtvis inte varit möjligt, herr Petersson, att i direktiven återge allt vad försvarsutredningen sagt. Men i inledningen till direktiven har jag beträffande de säkerhetspolitiska bedömningarna och i övrigt hänvisat till betänkandet som sådant. Jag antar att det inte är obekant för överbefälhavaren och för andra som sysslar med planeringsarbetet vad betänkandet innehåller i detalj.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 7 Om användningen av statliga dataregister för kontroll av enskildas ekonomiska förhållanden

Herr justitieministern GEIJER erhöll ordet för att besvara herr *Wijkmans* (m) den 24 februari anmälda interpellation, 1975/76:127, och anförde:

Herr talman! Herr Wijkman har ställt tre frågor till mig, som alla har samband med användningen av statliga dataregister för kontroll av enskildas ekonomiska förhållanden. För det första har han frågat vilken allmän inställning jag har till de långtgående planer på en effektiviserad statlig kontrollapparat med hjälp av ADB-teknik som redogjorts för i interpellationen. För det andra vill han veta om det enligt min mening är rimligt att hela svenska folket i skattekontrollhänseende skall betraktas som presumtiva brottslingar. Herr Wijkman har slutligen frågat om jag är beredd att verka för sådana förändringar i datalagen att långtgående kontroll av de enskilda medborgarna med hjälp av persondataregister förhindras.

Nr 88

Tisdagen den
23 mars 1976

*Om användningen
av statliga dataregister för kontroll av
enskildas ekonomiska förhållanden*

Tisdagen den
23 mars 1976

*Om användningen
av statliga dataregister för kontroll av
enskildas ekonomiska förhållanden*

Som bakgrund till frågorna har herr Wijkman berört myndigheternas möjligheter att med hjälp av ADB-teknik utöva viss kontroll av uppgifter från skattskyldiga m. fl. Han har särskilt uppehållit sig vid de kontrollmöjligheter som kan erbjudas genom användning på olika sätt av planerade eller redan upprättade personregister, bl. a. riksskatteverkets RS-register och riksförsäkringsverkets RAFA-register. Herr Wijkman framhåller att dessa möjligheter inger starka betänkligheter med hänsyn till den enskildes personliga integritet.

Som bekant har den moderna teknologin, främst ADB-tekniken, under senare år fått en allt större betydelse för administration, samhällsplanering, forskning och industri. Självfallet har utvecklingen inneburit betydande fördelar i form av effektiviseringar, rationaliseringar och kostnadsbesparingar. Redan tidigt har det emellertid stått klart att användningen av ADB-teknik inte är problemfri. Särskilt har uppmärksamats att användningen kan leda till intrång i den enskildes integritet.

Mot denna bakgrund har regeringen under senare år tillsatt utredningar som arbetat med olika ADB-frågor. Ett av resultaten av detta arbete är datalagen av år 1973. Lagen blev internationellt sett ett pionjärverk på sitt område. Syftet med lagen är som bekant att skydda den enskildes integritet mot otillbörligt intrång till följd av dataregistrering. Det är i första hand datainspektionen som handhar tillämpningen av den nya lagen.

Datalagen har i dag varit i tillämpning sedan ett par år. Med hänsyn till bl. a. den snabba utvecklingen på datateknikens område har riksdagen ansett tiden mogen att redan nu göra en allmän utvärdering av lagen. Regeringen har därför i dagarna beslutat att tillsätta en utredning för att göra en översyn av lagstiftningen om personorienterad ADB-information. Herr Wijkmans frågor gäller problem som delvis faller inom den beslutade utredningens arbetsområde. Beträffande min allmänna inställning till problemen kan jag i första hand hänvisa till utredningens direktiv. Jag vill emellertid lämna några kompletterande synpunkter.

Herr Wijkman riktar främst uppmärksamheten på olika planer från riksskatteverkets sida att förbättra kontrollen över uppgifter som lämnas av de skattskyldiga i självdeklarationerna. Planerna förutsätter viss sammankoppling av uppgifter från olika personregister.

I interpellationen berörs vidare bl. a. önskemål av bostadsstyrelsen att få kontrollera uppgifter som lämnas av dem som söker bostadstillägg mot uppgifter som ligger till grund för sjukförsäkringen. Även här skulle kontrollåtgärderna förutsätta en sammankoppling av uppgifter från olika register som förs med hjälp av ADB.

Vad först gäller skattekontrollen finner jag det självklart att samhället för taxeringsarbetet måste ha kontrollmöjligheter av den typ taxeringsförfattningarna erbjuder. Enligt gällande regler har också skattemyndigheterna sedan länge haft möjligheter till omfattande kontroll av de skattskyldigas uppgifter. Ett välkänt inslag i kontrollsystemet är arbetsgivarens kontrolluppgift som avges för i princip alla löntagare. Men det är också

*Om användningen
av statliga dataregister för kontroll av
enskildas ekonomiska förhållanden*

möjligt att i kontrollsyfte begära erforderliga uppgifter från andra än arbetsgivare, t. ex. banker och försäkringsbolag. Kontrollsystemet är inte heller i den delen begränsat till fall där misstanke om skattebrott föreligger. Huvudsyftet är även här att få till stånd riktiga taxeringar. Reglerna har sålunda sedan länge tillämpats i stor utsträckning för rutinmässiga stickprovsundersökningar som inte har grundats på misstanke om skattebrott.

Det nuvarande regelsystemet har i sina huvudlinjer bestått i många år. Vad som är nytt är att utsträcka kontrollen till flera skattskyldiga än tidigare. Jag vill understryka att det är ett oeftergivligt rättsäkerhetsintresse för den stora mängden lojala skattebetalare att myndigheterna har möjlighet att göra den kontroll som behövs för att vi skall få en rättvis och likformig taxering.

Å andra sidan är det givet att ett kontrollsystem av den här typen förutsätter att det finns spärrar mot integritetsintrång. Taxeringslagen innehåller också betydelsefulla sådana spärrar. Sålunda innehåller den regler om tystnadsplikt och dessutom föreskrifter som innebär att endast vissa av de personer som deltar i taxeringsarbetet får granska självdeklarationerna och övriga uppgifter i taxeringsärendena. Vidare vill jag erinra om att uppgifterna är hemliga enligt sekretesslagen.

Det sagda innebär inte att man kan bortse från att en utökad användning av datateknik på sikt kan innebära vissa risker från integritetssynpunkt. Det är en uppgift för den beslutade utredningen att närmare överväga denna fråga.

Även när det gäller andra områden än skatteområdet är det givetvis angeläget att förutsättningar skapas för en riktig tillämpning av gällande rättsregler. ADB-tekniken är ett värdefullt hjälpmedel även på dessa områden. Men det är givet att man inte heller här kan bortse från riskerna. Även denna fråga ligger inom ramen för utredningens direktiv.

Sammanfattningsvis anser jag beträffande både skatteområdet och övriga områden att målet för lagstiftaren bör vara – och här kan jag citera direktiven – att å ena sidan ytterligare stärka skyddet för den personliga integriteten och att å den andra nyansera regleringen så att den inte onödigtvis leder till hinder eller olägenheter i allmän eller enskild verksamhet. Några initiativ till omedelbara ändringar i datalagen i förevarande hänseende är inte aktuella.

Herr WIJKMAN (m):

Herr talman! Först ber jag att få tacka statsrådet för svaret på mina frågor.

Personregistrering med hjälp av ADB har vuxit snabbt i Sverige. Speciellt gäller detta inom myndighetsvärlden. Jag vill påstå att det inte finns något land i världen där myndigheternas datorer vet så mycket om de enskilda medborgarnas privatliv som just i Sverige. Rättsväsendets informationssystem, riks försäkringsverkets RAFA-system, bilregistret samt det under uppbyggnad varande RS-systemet, dvs. det centrala skat-

Tisdagen den
23 mars 1976

*Om användningen
av statliga datare-
gister för kontroll av
enskildas ekono-
miska förhållan-
den*

terregistret, är bara några exempel på register där myndigheterna lagrar omfattande och mycket känslig information om medborgarna.

Vi har, som statsrådet framhöll, i Sverige en relativt sett framsynt lagstiftning på det här området. Å andra sidan är det naturligtvis extra viktigt att lagreglera dessa frågor i Sverige, eftersom datasystemen är så många och så omfattande. Lagstiftningen ger regler för hur personregister får inrättas och föras. Direkt tillståndstvång föreligger för privata register. Anmälningsplikt är däremot det enda som i dag gäller för statliga register.

Erfarenheterna visar att datalagen är otillräcklig. Vi har också från oppositionen både i år och förra året krävt en översyn av lagen för att bättre kunna skydda den enskildes integritet. Vi har krävt regler för om, och i så fall hur, man får lagra s. k. mjukdata, dvs. subjektiva omdömen om enskilda individer. Vi har krävt regler för samkörningar mellan olika register. Vi har begärt att hela frågan om gallring i registren – dvs. hur länge uppgifter av olika slag skall få lagras – skall bli föremål för preciseringar. Detta är bara några av de krav som vi har ställt.

Den begärda översynen skall nu äntligen bli av. Statsrådet har så sent som i fredags publicerat direktiven till den nya utredningen. Direktiven har både positiva och negativa sidor. Till det positiva hör att direktiven är vida, dvs. utredningsmännen – vilka de nu blir – får inom givna ramar arbeta fritt. Å andra sidan saknas egentligen varje spår av direkt viljeyttring från statsrådets sida, något som inte saknar intresse med hänsyn till det svar som statsrådet har givit på min interpellation. Det går inte, menar jag, att i interpellationssvaret hänvisa till utredningsdirektiven, eftersom dessa inte ger några svar på de känsliga frågor om vilka interpellationen handlar. Utredningsdirektiven slår fast att integritetsskyddet är viktigt, men det är också allt. Några preciseringar i detaljfrågorna ges inte.

Herr talman! Grundfrågan i min interpellation var kort uttryckt: Hur menar statsrådet att man skall se på planerna till en långtgående sammankoppling av olika myndigheters personregister? Som exempel har jag tagit riksskatteverkets ambitioner att på sikt samköra sitt nya register med bl. a. försäkringstagar- och bankregister.

Men det är inte bara i skattekontrollsammanhang som samkörningar är aktuella. Centrala studiestödsnämnden t. ex. har långt framskridna planer att koppla ihop sina registeruppgifter med försäkringskassan. Likadant är det med bostadsstyrelsen. Där vill man kontrollera registret över bostadstillägsmottagare – alltså de som får bostadstillägg – med avseende på de uppgifter som vederbörande har lämnat om sin inkomstsituation.

I samtliga fall är det fråga om en utvidgad kontrollverksamhet. I det enskilda fallet kan man naturligtvis hitta argument för den utvidgade kontrollen, men frågan måste vara hur långt vi är beredda att gå när det gäller en kontrollapparat av detta slag. Skall vi med hjälp av kvalificerad teknik bygga upp kontrollapparater som i praktiken på lång sikt

leder till det genomkontrollerade samhället? Mitt svar på dessa frågor är nej. Statsrådets svar är – om jag skall vara riktigt snäll i min bedömning – på sin höjd ett ja. Statsrådet hänvisar rent allmänt till direktiven till den nya datautredningen, men där står bara, som jag sade tidigare, att integritetsskyddet är viktigt. Hur man skall se på t. ex. samkörningar av olika myndighetsregister står det inte ett ord om. Där får jag i stället gå efter vad herr Geijer säger i slutet av sitt interpellationssvar, i det avsnitt där skattekontrollen behandlas.

Låt mig, herr talman, ge en mycket kort bakgrund till frågorna om skattekontrollen.

RS-systemet, alltså riksskatteverkets centrala system, beslutades i riksdagen förra året. Det blir ett mycket omfattande system. Det blir i själva verket ett centralt personregister innehållande många gånger mera information om varje medborgare än vad som var aktuellt när riksdagen 1972 sade nej till ett centralt personregister.

Under riksdagsbehandlingen hävdades att RS-systemet endast var att betrakta som ett internt arbetsregister. Ändå vet vi i dag att man har planer på samkörningar som är mycket långtgående. Man vill samköra registret med i första hand register hos försäkringsbolag och banker. Genom att t. ex. låta datamaskinen plocka fram alla människor med inkomster under en viss gräns och försäkringspremier över en viss gräns får man en högtintressant lista att sedan gå vidare med i kontrollen. Men det är inte stopp där. Enligt vad Bankföreningen uppger vill riksskatteverket ha avskrifter av stora delar av de uppgifter som i dag är belagda med banksekretess. Skattemyndigheterna skulle inte bara vara intresserade av att få tillgång till uppgifter om behållning och räntans storlek på resp. konto, man vill dessutom för stora grupper medborgare gå in och med hjälp av datautskrifter granska alla uttag och insättningar på resp. konto. Närmare en faktisk totalkontroll av privatekonomin kan man knappast komma.

Och, herr talman, det är inte bara vissa nyckelgrupper man är ute efter. Det är inte för att primärt sätta stopp för Mr X och andra grå skattefuskare. Nej, kontrollgruppen är i praktiken hela svenska folket. I den nu pågående skatterevisionen Reg-75 är det mycket få av de medborgare som omfattas av kontrollen som över huvud taget vet om att de utsätts för specialgranskning, att skattemyndigheterna kollar upp bl. a. försäkringar och banktillgodohavanden. En tidigare kungstanke i samband med skatterevisionen har varit att den enskilde känt till att han utsatts för granskning och hur denna har gått till. Är det rimligt, herr Geijer, att frånga denna uppläggning?

Herr statsrådet talar i sitt svar om att visst skydd föreligger mot intrång i den personliga integriteten eftersom handlingarna och uppgifterna är hemliga. Men det spelar ju mindre roll. Vad den enskilde medborgaren upplever som ett hot, det är detta att myndigheterna lagrar allt flera och allt känsligare uppgifter om honom och att de sedan använder dessa uppgifter för kontroller av olika slag. Det är den utvidgade myndighets-

Tisdagen den
23 mars 1976

*Om användningen
av statliga datare-
gister för kontroll av
enskildas ekono-
miska förhållan-
den*

kontrollen som sådan som skrämmer. För man vet ju aldrig vad som händer med kontrollapparaten en gång i framtiden, hur den kommer att utnyttjas av en framtida makthavare. Och vi upplever, som jag sade, redan i dag ett obehag av att veta att olika byråkrater kan sitta och i detalj genomlysa våra privatliv.

Statsrådet menar att det är ett oefstergivligt rättssäkerhetsintresse att myndigheterna kan göra den kontroll som behövs för att vi skall ha en likformig beskattning. Men jag frågar ånyo: Skall denna kontroll kunna ta sig vilka uttryck som helst? Är statsrådet beredd att fortsätta på vägen mot det genomkontrollerade samhället på detta område för att få in ytterligare några skattekrönor till statskassan? Borde vi inte pröva andra vägar, t. ex. modifiera skattesystemet så att denna kontrollapparat blev onödig?

Ytterligare en aspekt. Skattereglerna – och däri inbegriper jag även blanketter och handledning – är numera så krångliga, att många människor upplever hela systemet som otäckt. Man är helt enkelt rädd för att göra fel och för de konsekvenser som detta kan medföra. Straffen för fel på det här området är som bekant hårda, och de har successivt skärpts.

Slutligen, herr talman! Man kunde kanske tro att det jag talar om här bara var problem för en liten smal grupp i samhället. Så är inte fallet. Bara i Stockholms län klagade förra året 41 300 personer till länsskattevärderna. I Kopparbergs län var det knappt 4 000 personer. Det visar hur stor del av medborgarna som på ett eller annat sätt för diskussioner med skattemyndigheterna och därvid fattar pennan och överklagar i högre instans. Över 40 000 bara i Stockholm! Det säger väl något om att detta är någonting som angår oss alla.

Herr talman! Jag har redan tagit upp mycket av kammarens tid. Jag har gjort det därför att jag anser dessa frågor så väsentliga. Detta är bara exempel från skatteområdet. Jag kunde gå till andra myndigheter och hitta liknande planer på stora personregister och därmed vidgad kontroll. Själva grundfrågan gäller var vi skall sätta gränserna för myndigheternas lagring av känsliga personuppgifter. I avvaktan på en lagreglering är naturligtvis det ansvariga statsrådets uttalanden av största intresse. Men hittills i dag har vi inte fått höra annat än dels att skattekontrollen är väsentlig, dels – i allmänna ordalag – att integriteten bör skyddas.

Det är ju, herr statsråd, när dessa principer står emot varandra som problemen uppkommer. Hur långt får alltså kontrollen gå? Skall vi i avvaktan på en utredning av dessa frågor låta riksskatteverket fortsätta att bygga ut sitt system? Skall samkörningar med banker och försäkringsbolag accepteras för denna vida krets av svenskar? Skall över huvud taget skatterevisjonen – bara för att vi nu har teknik som klarar det – utvidgas till att omfatta i stort sett hela folket, där det avgörande flertalet av dessa människor aldrig har fuskat eller tänkt sig fuska?

Inom datainspektionen har man hittills försökt följa en strikt linje när det gäller ändamålet med resp. register. Man har helt enkelt hävdat att uppgifter som samlats in för ett visst ändamål inte skall få användas

för helt andra syften. Börjar man tumma på den principen vet vi helt enkelt inte var vi hamnar. Och detta är ett problem inte bara vid bedömningen av samkörningar mellan olika register. Uppgifter jag har fått tyder på att man inom en rad myndigheter är intresserad av att ansluta sig till RAFA-systemet, dvs. sjukförsäkrings- och pensionsregistret. Detta skulle byggas ut och omfatta bl. a. tandvårdsförsäkringen, studiestödet, värnpliktsförmånerna, bostadsbidragen osv. I ett sådant läge blir inte någon samkörning aktuell. Alla uppgifter samlas inom en och samma databas och utbytet av uppgifter kan ske utan anmälan till vare sig datainspektionen eller något annat organ.

En databas av beskrivet slag skulle slå alla rekord i världen när det gäller omfattning, djup och innehållet av känsliga uppgifter. Inte desto mindre håller Honeywell Bull, dataföretaget, uppenbarligen på uppdrag av riks-försäkringsverket i dag på att arbeta fram ett utbyggt system enligt de här mallarna – detta utan att något beslut fattats av ett ansvarigt organ. I alla fall har inget beslut fattats här i riksdagen. Och så plötsligt om några år är systemet färdigt att rullas i gång. Frågan är då, herr talman och herr statsråd, om datainspektionen eller riksdagens ledamöter har ork eller kunskaper att streta emot och slopa systemet.

Denna utveckling, där det ena stora systemet smyger sig fram efter det andra, är djupt allvarlig. Politikerna måste, menar jag, få komma in i ett långt tidigare skede, dvs. innan systemuppbyggnaden är ett faktum. Vad anser statsrådet?

Fru ANÉR (fp):

Herr talman! Det som vi diskuterar här i dag är ett exempel på exakt det som folkpartiets dataprogram från i höstas varnar för, nämligen att datatekniken används till att införa nya lagar och bestämmelser, dvs. kontrollmöjligheter som vore otänkbara utan datorerna. Det är då mycket viktigt att inte låta datatekniken bestämma vilka lagar vi skall ha utan att ta den som ett redskap som man kan använda eller låta bli att använda.

En norsk dataprofessor uttryckte det nyligen så här: "Man skulle vara starrblind om man inte såg att datamaskinens intåg i förvaltningen öppnar möjligheter till en oupphörlig, stilla åtstramning av förhållandet mellan stat och individ. Tillsammans kommer åtgärderna att gradvis föra till att vi för det första blir ställda inför ett totalt sanningskrav i vårt förhållande till myndigheterna och för det andra att en politisk majoritet kan genomföra regleringar som före datorernas tid skulle ha strandat på bristen på kontrollmöjligheter."

Den springande punkten är här naturligtvis om det verkligen är sanningen som kommer fram. Är det inte ofta snarare så att sanningen mer och mer definieras genom ett ensidigt maktspråk? Myndigheterna får en ständigt ökad makt att ta fram de data och siffror som de önskar och behöver; medborgaren får en lika ständigt minskad möjlighet att kontrollera hur den makten används. Det är redan svårt nog att opponera

Tisdagen den
23 mars 1976

*Om användningen
av statliga datare-
gister för kontroll av
enskildas ekono-
miska förhållan-
den*

sig mot en löneuträkning eller en skatteuträkning som är gjord med data när man inte själv har samma maskin till sitt förfogande. I det totalt kontrollerade samhälle som vi ser komma oss till mötes kommer sanningen att ännu mycket mer bestämmas av dem som har det administrativa systemet till sitt förfogande.

Det kommer alltid att finnas en mängd reella fel i det som myndigheterna har bestämt vara sanning: räknefel, maskinfel, fel bedömda uppgifter och uppgifter som helt enkelt inte flyter in. Men det kommer att bli allt värre för medborgaren att bevisa felet. Uppgifter som är lämnade i ett visst sammanhang, t. ex. för en försäkring, är inte säkert relevanta i varje annat sammanhang. Detta har inte nödvändigt att göra med något skumt syfte utan bara med att livet har många dimensioner.

Den grundläggande paradox som datoriseringen av samhällsarbetet ställer oss inför är emellertid denna: ju fler goda ändamål vi kan uppfylla med dess hjälp, desto fler farliga och oönskade kan vi också uppfylla. Att det är fråga om politiska avvägningar här är alldeles ofrånkomligt. Det väsentliga är att inte umgänget mellan myndigheter och allmänhet tillåts att utformas enbart av tekniska skäl bara därför att det är möjligt. Någon form av öppen debatt och förhandling måste till för att vi alla skall kunna se om den nya maktbalansen är rättvis och acceptabel eller inte.

För att åstadkomma något av den genomlysningen och öppenheten, inte bara från medborgarnas sida utan också från myndigheternas sida, har jag föreslagit att varje gång man måste lämna ifrån sig en uppgift till en myndighet, man också får veta till vilka andra myndigheter denna upplysning rutinmässigt eller sannolikt kommer att sändas.

Detta måste uppenbarligen också gälla när man lämnar upplysningar till privata eller halvprivata institutioner. Om en bank inte kan garantera sekretess åt sina kunder, så skall den åtminstone högt och klart tala om det. Om inkomstuppgifterna till sjukkassan omedelbart börjar cirkulera i hela statsmaskineriet, bör detta också meddelas till uppgiftslämnaren. Att uppgifterna som vi lämnar till läkaren automatiskt går till minst 23 olika myndigheter i vissa bestämda fall är också något som patienten bör upplysas om.

Att medborgare lever i glashus inför myndigheternas ögon är inte någon självklarhet utan en situation som vi mer eller mindre medvetet har gått in i för att uppnå vissa bestämda mål med samhällsarbetet, få vissa tjänster, ernå en viss rättvisa osv. Men glashuset bör inte vara försett med väggar av enväggsglas, som ser ogenomskinliga ut inifrån. Vi bör alla tydligt och konkret upplysas om hur vitt spridda alla uppgifter om oss själva blir. Det bidrar till att vi vet vilket pris vi betalar för samhällets tjänster och uppammar en nyttig debatt om var gränsen skall gå för den totala bristen på privatliv till det allmännas bästa.

Jag skulle vilja fråga herr statsrådet om vi kan vänta oss en sådan kvalitetsdeklaration på alla uppgiftskrav som ställs på oss, alltså en tydlig deklaration om vart alla uppgifterna om oss kommer att sändas?

Herr NORDIN (c):

Herr talman! Den här debatten har på grund av de exempel som herr Wijkman anförde i sin interpellation kommit att omfatta två frågor, varav den ena gäller skattekontrollen.

Låt mig säga att det måste vara ett legitimt intresse för varje rätts-samhälle att kunna se till att de skatter som riksdag, landsting och primärkommun beslutar om också inflyter på ett sådant sätt att de lika betalas av alla och att det inte är möjligt för vissa att kanske på grund av tillgång till duktiga advokater slippa undan att betala skatt på det ena eller andra sättet eller att på ett kriminellt sätt undandra sig samhällsskyldigheten. Jag tror att vi är överens om att våra skattemyndigheter skall ha möjlighet till insyn och kontroll. Riksdagen har också ställt ökade resurser till förfogande just för att man skall kunna utöva denna skattekontroll, och det bör enligt min mening t. v. vara till fyllest. Låt oss först se vilket resultat detta ger innan vi går vidare på det här fältet. Men risken är tydligen stor för att någonting håller på att hända.

Därmed är vi inne på huvudfrågan: I vad mån skall datateknik få användas? Hur stort intrång i den personliga friheten skall den enskilda medborgaren behöva tåla?

Jag skall inte ge mig ut på det stora vida datahavet, även om det vore kolossalt frestande. De två föregående talarna har tagit upp en bit av det jättelika problem som vår nya datateknik för med sig. Vi får här i kammaren flera tillfällen framöver att närmare gå in på datafrågorna och av det skälet skall jag avstå från att läsa högt ur centerns partimotion i ämnet.

Men det finns en sak som jag gärna vill stanna för när jag skall kommentera svaret på herr Wijkmans frågor. Två av frågorna var f. ö. av den arten att svaret var givet – som man ropar i skogen får man svar! Men på den fråga jag syftar på svarar statsrådet: "Vad som är nytt är att det genom ADB-tekniken har blivit praktiskt möjligt att utsträcka kontrollen till flera skattskyldiga än tidigare." Är det då, jag vill stanna vid den frågan, meningen att det skall drabba andra än de direkta skattefuskarna? Är det meningen att i princip *alla* skattebetalare skall vara utsatta för den här skattekontrollen, att det är skälet till att alla måste in på det här registret? Är inte detta att gå litet för långt?

Nu hänvisar statsrådet till direktiven för översynsutredningen. De har varit tillgängliga några dagar och de ger, herr Wijkman har kommenterat det, en hel del att tänka på och fundera över. Utredningsuppdraget kommer att bli ganska tungt för dem som blir utsedda till detsamma.

Då kvarstår en fråga: Vad kommer att hända under mellantiden? Vad kommer att hända till dess denna översyn är gjord? Vi har, herr statsråd, ganska färskta exempel på att regeringen tolkar den nu gällande datalagen mycket liberalt, åtminstone när det gäller privata företag. Jag tror att samma liberala tolkning torde bli aktuell även när det gäller statens egna dataregister.

*Om användningen
av statliga dataregister för kontroll av
enskildas ekonomiska förhållanden*

Tisdagen den
23 mars 1976

*Om användningen
av statliga dataregister för kontroll av
enskildas ekonomiska förhållanden*

Herr justitieministern GEIJER:

Herr talman! Vi är naturligtvis alla överens om att detta är mycket stora och betydelsefulla frågor för oss alla. Vi är säkert också alla besjälade av en önskan att finna möjligheter att använda oss av den nya teknik som här växer fram utan att det å andra sidan skall innebära något alltför långtgående intrång i vår integritet.

Herr Wijkman säger beträffande min hänvisning till direktiven för den nya datautredningen att dessa inte innehåller svar på vissa känsliga frågor, som herr Wijkman i sin interpellation bad att få besvarade. Det går knappast att i direktiven beröra alla frågor. När enskilda frågor kommer upp måste man ta ställning till dem i det enskilda fallet, vilket kan ankomma antingen på datainspektionen eller i andra fall på riksdagen.

Herr Wijkman tog också en del exempel och nämnde att ett visst antal besvär hade anförts över taxeringskontroller i Stockholm och på något annat håll. Det kan vi väl ändå inte dra in i detta sammanhang – besvär har anförts och kommer att anföras vare sig vi har data eller ej. Det ligger på ett annat plan, som herr Wijkman var inne på och som är nog så besvärligt, nämligen att skriva formulär och göra anvisningar som vi kan klara. Där sitter vi alla i samma båt. Jag tycker inte att det är så väsentligt i det här sammanhanget.

Så kom herr Wijkman särskilt in på skatteområdet, som tydligen har legat honom speciellt varmt om hjärtat att ta upp. När ett personorienterat dataregister inrättas och används måste alltid en avvägning göras mellan de administrativa fördelar registret kan erbjuda och de risker för integritetsintrång som kan föreligga. Det råder, som jag sade, inga delade meningar om det. Men när denna avvägning görs är det viktigt att man har någorlunda klart för sig vad man menar med integritetsintrång. Herr Wijkman har uppenbarligen kommit fram till en mycket extensiv tolkning av begreppet. Med anledning av de exempel som herr Wijkman har valt på skatteområdet kan jag i och för sig hålla med honom om att det kan medföra ett kännbart personligt obehag att bli avslöjad för skattefusk. Men jag tror att de flesta av oss har klart för sig att det inte är detta obehag som åsyftas med datalagens begrepp "otillbörligt intrång i personlig integritet", och jag hoppas att herr Wijkman delar min uppfattning på den punkten.

Fru Anér målar upp det totalt kontrollerade systemet i samhället, något som varken fru Anér eller jag vill ha. Jag delar fru Anérs synpunkter när det gäller att vi måste vara vaksamma och i tid vidta åtgärder. Det är ju hela tiden, fru Anér, fråga om att bygga in spärrar i rättssäkerhetens intresse utan att vi därför förlorar fördelarna med det nya systemet, och den uppgiften skall vi väl kunna klara. Vi behöver väl inte vara fatalister och säga att det bara driver i väg mot det tillstånd fru Anér syftar på, utan vi är själva herrar – och damer – över hur vi skall bygga ut systemet. Det ligger ju i utredningens arbete att söka komma fram till sådana spärrar och avvägningar som vi alla kan acceptera.

Herr Nordin har ju kompletterat de tidigare talarnas framställningar,

och det var egentligen bara en liten sak i herr Nordins anförande som jag skulle vilja ta upp. Han frågade vad som kommer att hända innan vi har fått till stånd ett bättre spärssystem än vad som finns i dag. Jag kan inte ge herr Nordin något annat direkt svar än att herr Nordin tydligen hänsyftade på någonting som skulle ha inträffat. Jag vet inte vad det skulle vara som gör att vi i dag skulle behöva ha några speciella farhågor och inte kan avvakta ett förslag från den nya utredningen.

Herr WIJKMAN (m):

Herr talman! Först vill jag kommentera en sak i herr Geijers inledande anförande som jag glömde att ta upp, nämligen statsrådets yttrande att taxeringsförfattningarna innehåller bestämmelser som skall strama upp skyddet för den enskilde. Det gäller sådant som att vissa delar av uppgifterna skall få granskas enbart av vissa personer på skattemyndigheterna osv. Man skall bara komma ihåg att en stor del av dessa författningar skrevs innan tekniken på ADB-området hade kommit så långt som den nu har gjort. Det är därför viktigt att, inte bara på detta område utan på många områden, se över författningarna löpande med tanke på att tekniken nu ger oss helt andra möjligheter till kontroll.

Sedan säger herr Geijer att det är svårt att precisera i direktiven. Jag kan i och för sig vara med på en direktivskrivning som är allmän och vid. Det ger, som jag sade, utredningsmännen stora möjligheter att jobba förutsättningslöst. Samtidigt vill jag, eftersom herr Geijer nu hänvisar till direktiven när det gäller den allmänna inställningen i dessa frågor, säga att det är bra att statsrådet är öppen men att man, när jag nu mera preciserat frågor om inställningen till samkörningar, sammankopplingar och integrering av stora databaser på det statliga området, inte kan hänvisa till direktiv som är så öppna och vida. Där återfinns ju inget av statsrådets uppfattning.

Att jag tog upp de 41 300 besvären till länsskatterätten i Stockholm berodde inte på att jag ville gå in i någon debatt om huruvida det var rimligt eller inte med så många besvär. Jag är medveten om att det är svårt att skriva författningar på ett sådant sätt att fullständig klarhet uppnås för alla deklaranter. Utan detta var ett exempel, herr talman, på det faktum att stora grupper medborgare har ständig skriftväxling med myndigheterna om sina skatteförhållanden. Det är alltså inte fråga om en kontrollapparat som enbart skulle syfta till att komma åt en eller annan storfiffelare, utan det är en stor grupp människor som redan omfattas av en specialgranskning i form av länsskatterättsmål, varav vissa går ända upp till kammarrätten.

Sedan säger herr Geijer att det här med skatterna skulle ligga mig nära om hjärtat. Jag tog upp frågan därför att uppgifter i pressen i början av januari talade om någonting helt annat när det gäller RS-systemet, riksskatteverkets centrala register, än det vi fick höra här i kammaren i våras. Jag satte upplysningstjänsten på att klara ut vad som var på gång, vad som planerades. Jag försökte också få reda på kostnaderna,

Tisdagen den
23 mars 1976

*Om användningen
av statliga dataregister för kontroll av
enskildas ekonomiska förhållanden*

eftersom det fanns en betydande oklarhet om kostnadsbilden när vi beslutade i denna fråga här i riksdagen. Då det gäller kostnaderna har jag inte fått någon ökad klarhet eftersom upphandlingen tydligen pågår. Det är mycket svävande uppgifter som cirkulerar.

Men jag fick alltså klarhet i RS-systemets allmänna uppläggning och verksamhetens inriktning. Man ämnar bl. a. på sikt gå in för en omfattande kontroll och samkörning med försäkringstagarregister – vare sig det görs i form av samkörning eller genom att indirekt utnyttja datatekniken har man kommit mycket långt när det gäller en förfinad kontrollapparat. Vidare uppgav Bankföreningen att riksskatteverket förvarnat om att man på sikt vill ta ut stora delar av inlåningsreskontran. Det gäller alltså inte bara behållning och räntor på ett konto vid ett års slut eller vid en viss tidpunkt, utan över huvud taget vad som skett på kontot under året; insättningar, uttag osv.

Detta hade vi inte hört ett ord om när riksdagen fattade beslut om RS-systemet. Det sades klart att det inte fanns några integritetsrisker och att det var ett internt arbetsregister. Det här är ju relativt sensationella uppgifter, som förändrar hela bedömningen av systemet.

Jag vill där återkomma till vad herr Nordin sade. Jag är helt ense med herr Nordin och med statsrådet om att vi skall ha en kontroll och försöka komma åt dem som fiffelar och fuskar. Mr X och andra liknande personer som har varit ute och valsat i pressen slinker nog också ur den här typen av kontrollapparater. Men herr Nordin frågade statsrådet om det var meningen att det här skall omfatta i stort sett varje svensk medborgare. Det är ju exakt detta det gäller. Slumpvis från år till år men utan att det föreligger misstanke om brott utsätts stora grupper för de här kontrollerna. I Reg-75 gäller det en halv eller en miljon människor.

Vad jag i detta sammanhang frågar är om det är rimligt att skapa en kontrollapparat, därför att den här tekniken finns, som så ingående granskar i stort sett varje person utan att misstanke om brott föreligger. Dessutom gör man det utan att vederbörande har någon som helst vetskap om att han ingår i den här kontrollverksamheten. Bankerna har sagt till riksskatteverket när det gäller den pågående Reg-75 att de inte har några möjligheter att sända ut ett meddelande till alla kunder att skattemyndigheterna har begärt utdrag från deras konton. Det rör sig om minst en halv miljon människor.

Det här är, herr statsråd, problem som vi måste titta närmare på. Vi kan inte köra vidare med detta bara därför att tekniken givit lösningar och vissa möjligheter till sådana här kontroller, utan vi måste få en allmän debatt där man får väga för- och nackdelar.

Jag har här en skrivelse från riksskatteverket av den 12 december 1975, där verket i åtta olika punkter preciserar hur man i framtiden skulle kunna samköra och sammankoppla sitt register med andra ADB-register. Detta är ingenting som jag har upfunnit eller några hjärnspöken utan här finns ett papper som jag gärna överlämnar till statsrådet efter över-

läggningen. Hur är läget i ett samhälle där det behövs en apparat av det här slaget för att se till att skattepengarna kommer in? Det känns fel att man går den här vägen.

Herr talman! Jag tror någon har sagt att vi lever i en datorålder som är präglad av tredje generationens datorer, andra generationens program och den första generationens handhavare av de här anläggningarna, dvs. människan hänger inte riktigt med. Därför menar jag att vi måste ha mycket strama regler för systemen, särskilt för dem som används för kontroll av individer.

Jag vill avslutningsvis upprepa de frågor jag ställde här: Skall vi under de kommande åren fortsätta att bygga upp RS-systemet enligt de intentioner som finns på riksskatteverket eller skall vi gå in och klarare försöka precisera vad vi vill ha när det gäller samkörning och sammankopplingar? Skall vi när det gäller RAFA-systemet, där man alltså vill integrera en massa olika uppgifter framför allt från det sociala området i en stor databas, bara avvakta medan man arbetar fram detta och sedan låta riksdagen ställas inför fait accompli om ett par år? Är det rimligt att de här frågorna handläggs på detta sätt? Bör inte riksdagen och politikerna komma in i ett tidigare skede innan teknikerna kommit så långt med sina konstruktioner?

Fru ANÉR (fp):

Herr talman! Jag är inte någon fatalist när det gäller datateknik – det är det sista jag är! – utan jag vill i stället göra någonting åt den. Jag anser att man också kan göra någonting åt den, och det är därför som jag ställer just den här frågan: Har det verkligen uppkommit några andra alldeles nya skäl för att dra åt kontrollen på detta sätt över alla medborgare – misstänkta eller icke – än att detta är tekniskt möjligt? Och måste man då inte också, när tekniken utvecklas och ställs till förfogande på det sättet, samtidigt se till att allmänhetens insyn i myndigheternas handlingsmöjligheter ökar i motsvarande grad?

Det är därför det skulle vara så intressant att få veta om statsrådet möjligen skulle kunna tänka sig att i samband med uppgiftslämnandet verka för en sådan deklaration om hur uppgifterna kommer att användas. – Jag talar alltså om de uppgifter som vi lämnar därför att vi är tvungna till det.

Herr NORDIN (c):

Herr talman! Debatten har nu kommit så långt att vi i varje fall har fått ett besked – både genom de frågor som besvarats och genom de frågor som har blivit obesvarade – om att det register som herr Wijkman här talar om kommer att omfatta alla.

Då blir vårt ansvar inför den här frågan genast större. Det är lätt för oss som har vårt dagliga liv och vår gärning här i kammaren att se med litet milt överseende på frågan om integritet. Om man nämligen valt det politiska livet, det offentliga livet, har man faktiskt fått offra allt

Tisdagen den
23 mars 1976

*Om användningen
av statliga dataregister för kontroll av
enskildas ekonomiska förhållanden*

vad integritet vill säga. Våra väljare, våra myndigheter, tidningspress och andra massmedia vet redan det mesta om oss, och vi finner oss i det; vi har ju gått in i det här livet med öppna ögon.

Men de andra människorna, de vanliga, enkla människorna – jag höll på att citera Jarl Hjalmarson och säga "vardagsmänniskorna" – ser saken annorlunda. De vill ha sin integritet, de vill vara sig själva. Det är dem vi måste tänka på i det här fallet. Därför vill jag säga till statsrådet: Ändamålen får inte helga medlen i den här frågan!

Allra sist sade statsrådet som en kommentar till mitt inlägg att han inte kunde ge några löften om vad som skall hända inom den närmaste tiden, och han undrade vad som hade inträffat och som gav anledning till att tro någonting annat. Det är rätt märkligt att justitieministern totalt tycks ha glömt den debatt som fördes om datafrågorna i den här kammaren så sent som i januari månad. Jag var då inte direkt men intressevässigt indirekt inblandad; statsrådet var däremot direkt inblandad.

Herr justitieministern GEIJER:

Herr talman! Herr Wijkman nämnde först att de föreskrifter som finns i taxeringsförfattningarna om vem som får ta del av sekretessbelagda uppgifter osv. tillkom innan vi hade så avancerade datasystem som vi har i dag. Jag förmodar att detta är riktigt. Men det är väl då bara ett påpekande som naturligtvis även datautredningen får se på och även undersöka vilka modifieringar eller skärpningar som kan vara nödvändiga att göra för att anpassa rutinerna vid behandlingen av sekretessbelagda uppgifter på detta område.

Herr Wijkman återkom sedan till de frågor som han har ställt. De är generellt hållna, och man kan inte svara på generellt hållna frågor, om svaret skall ha något meningsfullt innehåll. Jag kan därför bara säga till herr Wijkman att tänkt eller föreslagen samkörning mellan olika register ju är en fråga som man får ta ställning till i varje enskilt fall.

Här är jag tillbaka till vad jag sade till fru Anér – det är ju bra att fru Anér inte är fatalist utan tror att vi skall ha krafter och möjligheter att hålla den här utvecklingen stången – nämligen att vi också här i varje enskilt fall får pröva om det som man ger sig in på överskrider gränsen för vad vi kan och vill tolerera.

Fru Anér nämnde önskvärdheten av allmänhetens insyn och kom in på en fråga som gällde att man skall ha rätt att få reda på hur de uppgifter som man lämnar i olika sammanhang kan komma att användas. Jag kan inte ge fru Anér något konkret svar på den punkten; det är förmodligen en ganska komplicerad fråga, och jag föreställer mig att man har svårt att i alla sammanhang på förhand lämna uttömmande uppgifter. I sista hand ligger väl det hela på det planet att vi själva – s. k. beslutsfattare i riksdag och regering – får lov att se till, att spärreglerna blir så utformade att det sätt på vilket man använder de uppgifter som lämnas kan vara acceptabelt.

Herr Nordin säger att ändamålet inte får helga medlen, och det är just den tanke vi alla här har gett uttryck åt. Jag tror också, med hänsyn till de oerhört svåra frågor det här gäller för oss alla, att en öppen debatt både i riksdagen och ute i samhället är utomordentligt nödvändig å ena sidan för att vi skall få möjlighet att informera, å andra sidan för att vi inte skall låta oss förledas – jag vill inte rikta någon som helst anklagelse mot de närvarande talarna – till att hamna i någon sorts alltför stor misstänksamhet eller hysteri beträffande detta nya medel som vi har i datatekniken. Man får akta sig för alltför mycket övertoner, för sådant kan få konsekvenser på annat håll så att det kan bli svårt att i de fall där vi alla tycker att det är bra utnyttja den nya datatekniken.

Herr WIJKMAN (m):

Herr talman! Jag vill gärna instämma i det senaste statsrådet sade. Det förekommer ju inte sällan i vissa tidningar uppgifter och reportage som verkligen innebär att man målar en viss potentat på väggen. Naturligtvis skall vi verka för att datatekniken utnyttjas på ett rationellt och vettigt sätt för alla medborgares bästa.

Men just när det gäller personregistreringen tror jag att det är nödvändigt med en betydligt mer ingående debatt. Det förhåller sig precis som statsrådet har skrivit i sina direktiv till den nya översynsutredningen: när man gjorde datalagen var utvecklingen väldigt snabb både på det tekniska området och i övrigt, och det var alltså svårt att förutsäga alla de problem som kunde uppkomma. Vi har nu ett par års erfarenheter, och här har vi alltså redan en massa "knäckfrågor", där vi måste söka oss fram till snabba svar, just därför att utvecklingen går så snabbt.

Jag har ställt frågan: Vad har statsrådet för allmän syn på samkörning av den typ som jag har beskrivit, vare sig det gäller integration av riksförsäkringsverkets register med andra system eller riksskatteverkets intentioner? Jag är medveten om att frågan är något allmän, men någon form av svar tror jag att statsrådet måste ge i dag eller inom kort. Annars kommer de här myndigheterna att fortsätta utvecklingsarbetet och lägga ner hundratals miljoner kronor, och så skall vi här i riksdagen om något eller några år plötsligt komma in och säga: "Nej, så här vill vi inte ha det! Det här är att gå för långt!" Vi måste på ett tidigare stadium försöka avväga de olika intressena mot varandra.

Jag vill återigen betona att man inte klarar ett försvar för en utbyggd kontrollapparat med hänvisning till sekretessregler osv. för det är inte det som är poängen i sammanhanget. Poängen är att medborgarna i många, många fall – jag ser det på den brevskörd jag får i dessa frågor och på de insändare som förekommer – hyser oro just därför att samhällets kontrollapparat sväller ut.

Herr talman! Jag tycker inte att det skall vara så svårt att svara rent allmänt huruvida statsrådet menar att en sådan typ av samkörning av register som riksskatteverket är ute efter inger verkliga betänkligheter eller, när det gäller riksförsäkringsverkets system, huruvida det är en

*Om förbud mot
amatörboxning*

rimlig utveckling, enligt statsrådets sätt att se, att man bygger upp en databas av det slag som jag beskrev. Nog skall man väl kunna kräva en allmän uppfattning i dessa frågor!

Om statsrådet inte kan ge det svaret här i dag, så tycker jag att statsrådet skall sätta någon inom departementet på att omedelbart titta på dessa frågor, eftersom de ligger under justitiedepartementet. Det kan inte vara rimligt att man låter utvecklingen gå och sedan plötsligt ställs inför ett konkret förslag. Det är väldigt svårt, när systemuppbyggnaden är klar och man har ett förslag på hundratals sidor av komplicerad teknisk-juridisk natur, att komma med ett alternativ eller säga nej. Trycket är alltså här mycket stort, och jag tycker inte att man klarar denna avvägning – och det är grundfelet i statsrådets attityd f. n. – genom att säga att vi får svara på detta från fall till fall. Då har man ju byggt upp en potential i framtiden som just kan leda till det genomkontrollerade samhället. Då kan man bygga ut och lagra hur mycket som helst, och sedan finns det någon myndighet som skall sitta och hålla emot. Det tycker inte jag är en bra lösning. Vi måste ha en betydligt stramare regelhantering redan från början.

Fru ANÉR (fp):

Herr talman! Det är nog alldeles riktigt som statsrådet säger – och som även herr Wijkman sade senast – att det är lagstiftare och andra beslutsfattare som skall bestämma hur medborgarna skall skyddas. Men jag anser inte att det är tillräckligt och den enda vägen. Jag tror på insyn och medverkan från de berörda, från dem som verkligen träffas av besluten, och inte bara på beslutsfattarnas vishet. Vi måste se till att medborgarna blir lika medvetna om den insyn de är utsatta för från myndigheternas sida i sitt eget privata liv som myndigheterna å sin sida är medvetna om sin makt. Jag anser att det vore väl värt att man verkligen arbetade för att det skulle ske. Att det kan vara krångligt i vissa enstaka fall är något som man kan säga om alla åtgärder här i världen.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 8 Om förbud mot amatörboxning

Herr justitieministern GEIJER erhöll ordet för att besvara herr *Sjöholms* (fp) den 26 februari anmälda interpellation, 1975/76:134, och anförde:

Herr talman! Herr *Sjöholm* har – under hänvisning till vissa uttalanden av min företrädare i 1969 års proposition med förslag till lagstiftning om förbud mot professionell boxning – frågat mig om jag nu ämnar infria utfästelsen i den propositionen att ompröva frågan om förbud mot amatörboxningen.

Frågan om boxningsförbud diskuterades i den angivna propositionen mot bakgrund bl. a. av ett betänkande som hade avgetts av en gemensam

nordisk läkarkommitté år 1967. Den kommittén hade utarbetat förslag till rätt omfattande säkerhetsföreskrifter för boxning i syfte att minska dess faror och skadeverkningar. Med hänsyn härtill hade kommittén ansett sig kunna underlåta att föreslå ett totalförbud mot boxning. De säkerhetsföreskrifter som kommittén föreslog sammanfattades i 16 särskilda punkter. En av dessa gällde åldersgränsen för tävlingsboxning som då var 16 år i Sverige. Kommittén ansåg att den borde höjas till åtminstone 17 år för amatörer.

Eftersom man inte kunde räkna med att så omfattande säkerhetsföreskrifter som kommittén hade föreslagit skulle kunna genomföras för den professionella boxningens del och med hänsyn till vad som hade framkommit om hälsorisker och andra ogynnsamma konsekvenser av professionell boxning föreslogs i propositionen att sådan boxning här i landet skulle förbjudas i lag, vilket ju också blev riksdagens beslut.

När det gällde amatörboxningen erinrade departementschefen om att de dåvarande svenska boxningsreglerna i vissa avseenden redan uppfyllde de krav som hade ställts upp av den nordiska kommittén. Svenska boxningsförbundet hade också förklarat sig vilja medverka till införandet av ytterligare säkerhetsföreskrifter i enlighet med kommittéförslaget, även om man inte avsåg att införa samtliga de föreskrifter som hade föreslagits. Vidare påpekade departementschefen att det inom den medicinska expertisen inte rådde enighet om nödvändigheten av ett förbud mot amatörboxning. Amatörboxningen borde därför inte förbjudas under förutsättning att man införde de föreslagna säkerhetsföreskrifterna utan något väsentligt undantag. Denna ståndpunkt borde dock omprövas, om den nämnda förutsättningen inte skulle uppfyllas eller om det skulle visa sig att föreskrifterna inte i tillräcklig grad undanröjer de hälsorisker som är förenade också med amatörboxningen.

I sitt av riksdagen godkända utlåtande över 1969 års proposition framhöll första lagutskottet i fråga om amatörboxningen bl. a. att den fortsatta utvecklingen inom sporten borde följas med särskild uppmärksamhet. Statsmakternas ställningstagande borde omprövas, bl. a. om någon väsentlig punkt i säkerhetsföreskrifterna inte skulle genomföras.

Riksdagen har efter år 1969 vid flera tillfällen avslagit motionsvis framförda yrkanden om förbud mot amatörboxning. Även vid detta riksmöte föreligger en motion i ämnet, som riksdagen emellertid ännu inte har tagit ställning till.

När det gäller utvecklingen under senare år bör det noteras att 1969 års riksdagsbeslut har lett till att nya säkerhetsföreskrifter i vissa betydelsefulla hänseenden har kommit att införas för amatörboxningen. Man har tagit bort knockout som vinstgivande moment vid junior- och nybörjartävlingar och gett tävlingsläkare ovillkorlig rätt att bryta en match när han anser att det behövs från hälsosynpunkt. Vidare höjdes för några år sedan lägsta åldern för rätten att få delta i tävlingsboxning från 16 till 17 år.

Herr Sjöholms interpellation är närmast föranledd av att man nyligen

*Om förbud mot
amatörboxning*

har beslutat att åter sänka denna åldersgräns. Riksidrottsstyrelsen har sålunda i slutet av januari i år bifallit en framställning från Boxningsförbundet om att få sänka åldersgränsen för erhållande av tävlingslicens från 17 till 15 år.

Enligt vad jag har inhämtat har beslutet föranletts främst av att man ansett svenska juniorboxare vara handikappade vid juniorlandskamper mot de nordiska grannländerna. I de övriga nordiska länderna – bortsett från Island där boxning är totalförbjuden – har nämligen den nedre åldersgränsen för tävlingsboxning varit så låg som tolv år, och i Danmark har den enligt uppgift nyligen sänkts till tio år. De svenska juniorboxarna har alltså betydligt mindre matchrutin när de tävlar med jämnåriga boxare från Danmark, Finland och Norge, något som i sin tur har utpekats som orsak till att Sverige brukar förlora juniorlandskamper mot dessa länder. Från Boxningsförbundets sida hävdar man också att det skulle vara ägnat att öka säkerheten, om yngre boxare får matchrutin under speciellt skärpta bestämmelser. Avsikten är nämligen att särskilda regler bl. a. om kortare matchtid skall gälla när någon av boxarna är under 17 år. Vidare skall 15–16-åringar inte tillåtas delta i turneringar.

Jag har också inhämtat att Svenska läkaresällskapets idrottsmedicinska förening hade avgett yttrande över Boxningsförbundets framställning innan den bifölls av riksidrottsstyrelsen och att tre läkare med särskild erfarenhet av idrottsmedicin därvid hade gett sitt stöd åt Boxningsförbundets uppfattning.

Mot den bakgrund som nu har angetts kan man möjligen förstå att boxningssportens företrädare utifrån sina utgångspunkter har ansett tillräckliga skäl tala för en sänkning av åldersgränsen. För egen del vill jag emellertid understryka angelägenheten av riksdagens uttalanden från år 1969 om nödvändigheten av att på allt sätt iaktta de föreskrifter och försiktighetsåtgärder, som ansetts befogade i samband med amatörboxning. Med hänsyn till alla de aspekter av skiftande slag, som man kan lägga på frågan om ett förbud mot amatörboxning, vill jag dock först avvakta riksdagens ställningstagande till den nu föreliggande motionen härom, innan jag för min del tar upp frågan om eventuella åtgärder mot amatörboxningen till förnyad bedömning.

Herr SJÖHOLM (fp):

Herr talman! Jag tackar justitieministern för svaret. Jag är litet oviss om jag skall vara belåten eller missbelåten, och det tyder väl i alla fall på att svaret är skickligt avfattat.

Jag är litet missbelåten med att justitieministern inte vill ta steget fullt ut och fullfölja intentionerna från 1969. Jag är litet belåten med att justitieministern ändå lämnar frågan öppen. Dörren är sålunda, om jag förstår det rätt, icke stängd för ett förbud även mot amatörboxning.

Det är väl ändå så att enligt propositionen från 1969 – framlagd av justitieminister Kling som var Lennart Geijers företrädare – borde man nu klippa till med ett förbud. Jag skall ta mig friheten att citera litet

Tisdagen den
23 mars 1976

*Om förbud mot
amatörboxning*

av vad justitieminister Kling då sade:

”Boxningsförbundets styrelse har förklarat sig vilja medverka till att ytterligare säkerhetsföreskrifter införs i enlighet med kommittéförslaget och har nämnt vilka regeländringar som närmast kommer i fråga. Av förbundets uttalande framgår emellertid att man f. n. inte avser att införa samtliga föreslagna föreskrifter. Den nordiska kommittén anser däremot, att förslagen måste betraktas som en helhet, och under remissbehandlingen har, främst från medicinsk expertis, framhållits att samtliga föreskrifter är betydelsefulla och att det bör vara ett minimikrav att de till fullo genomförs för att boxningen skall kunna tillåtas.”

Sedan säger justitieminister Kling:

”Jag är för egen del benägen att – under förutsättning att de föreslagna säkerhetsföreskrifterna kommer att genomföras utan något väsentligt undantag – inta ståndpunkten att förbud mot amatörboxningen inte bör införas f. n. Denna ståndpunkt bör dock omprövas, om den nämnda förutsättningen inte uppfylls eller om det visar sig att berörda föreskrifter inte i tillräcklig grad undanröjer hälsoriskerna.”

Slutligen säger justitieminister Kling:

”Målet för den utveckling mot nya säkerhetsbestämmelser som RF och Boxningsförbundet har förklarat sig beredda att arbeta för bör vara att samtliga föreskrifter som den nordiska kommittén har föreslagit genomförs.”

Detta är ju mycket klara verba. Och dessutom skrev första lagutskottet då, vilket också framgår av interpellationssvaret, att man kunde tillåta amatörboxning om alla bestämmelser efterföljdes utan något väsentligt undantag. Där har ju justitieministern det stöd av riksdagen som efterlyses i slutet av interpellationssvaret. Riksdagen sade då genom första lagutskottet, att boxning inte bör tillåtas om man inte efterlever alla dessa bestämmelser.

Jag vill påstå – och jag är faktiskt också beredd att bevisa det – att boxningen nu är precis densamma som före 1969. Det finns ingen skillnad. De säkerhetsföreskrifter som föreslogs har inte haft den verkan som man nu vill göra gällande att de har haft. Det sades då att knockout skulle tas bort som vinstgivande moment, och det är ju rent löjeväckande. För det påståendet har jag stöd av erfarna boxningsledare. Hur skulle en sådan match gå till, herr statsråd? Den som leder matchen på poäng kan ju fortfarande golva motståndaren. Det går fint. Då vinner han på knockout. Men den som ligger under i poäng vågar ju inte boxas längre på vanligt sätt. Den som är underlägsen vågar ju inte slå ett hårt slag, som annars skulle ge poäng, för om motståndaren då skulle räknas ut förlorar den som har slagit knockouten. Det är ju helt löjeväckande. Det var bara ett sätt att vilseleda statsmakterna när man skyltade med den bestämmelsen och sade att det skulle vara så betydelsefullt.

Dessutom blir den som förlorar en match på knockout avstängd på en månad. Enligt reglerna får alltså den som vinner en match inte lov att starta på en månad. Han måste därför avbryta en turnering.

*Om förbud mot
amatörboxning*

Nej, det där var inte mycket värt. Och, som sagt, där har jag stöd av gamla erfarna boxningsledare som har varit hederliga nog att säga att det är inte hållbart.

Boxningsförbundet nonchalerar helt enkelt de bestämmelser som statsmakterna beslöt 1969. Tidigare hade man som lägsta åldersgräns 16 år, men 1969 sade statsmakterna att gränsen skulle sättas vid 17 år. Och nu sänker man till 15 år. Det är ju ett cyniskt förakt inte bara för statsmakternas beslut utan också – och det är mycket värre – för ungdomens hälsa, eftersom denna bestämmelse ju kom till för att skydda ungdomarna.

Det är inte heller den enda bestämmelsen man bryter mot. Som justitieministern säkert vet har jag skickat en hel del material till statssekreterare Sven Andersson i justitiedepartementet och som visar att man nonchalerar bestämmelserna om en match per vecka. Den bestämmelsen struntar man totalt i. Jag har ändå bara till departementet skickat in en bråkdel av alla de exempel som jag har fått del av. Den nordiska läkarkommittén ansåg att detta var en mycket viktig bestämmelse. Ja, den var t. o. m. så viktig att statsrådet Kling övervägde om inte SM-tävlingarna skulle fördelas på flera gånger i stället för att genomföra dem på en och samma gång, då det alltid blir flera matcher i följd. Det var kanske litet verklighetsfrämmande av statsrådet Kling, men så stor betydelse fäste han vid den bestämmelsen att han som sagt ifrågasatte en ändring av rutinerna för svenska mästerskapen så att tävlingarna utsträcktes under en längre tid.

Det som jag tycker sämst om i svaret är passusen om att det skulle vara värdefullt att vinna juniorlandskamper mot Danmark i boxning. Äran av att vinna landskampen skulle alltså betyda mer än ungdomarnas hälsa – det tycker jag faktiskt är makabert.

Så till en fråga som är viktig rent principiellt. Nu har man alltså förbjudit proffsboxning men tillåter amatörboxning. Kriteriet på en god lagstiftning är att samma handling skall föranleda samma rättsliga reaktion. Om Ingemar Johansson, som nu är f. d. proffsboxare, skulle träna boxning i en ring i Göteborg, så skulle han enligt den lag vi nu har få fängelse eller åtminstone bötfällas för det. Men om i en ring där intill en amatörboxare slår en annan boxare medvetlös, så får han statsmedel för det. Och det är ändå exakt samma handling de utför. Det finns t. o. m. forskare som anser att amatörboxning är väl så farlig som proffsboxning; det anses vara farligare med många slag upprepade med korta intervaller även om de inte är så hårda än med en råsop, som det heter på detta ärans språk. Jag skulle vilja fråga justitieministern om det inte är en underlig lagstiftning som bedömer exakt samma handling på så olika sätt.

Vi försöker i vårt samhälle att i humanitetens namn motarbeta våld och våldstendenser. Där har justitieministern föregått med mycket gott exempel och är stor heder värd för det. Men jag har ett exempel på hur inkonsekvent även riksdagsledamöter kan handla och tänka.

I matkön häromdagen blev jag vittne till två kvinnliga ledamöters

*Om förbud mot
amatörboxning*

diskussion om våldet i TV, som det ju nu är populärt att förfasa sig över, och det må väl vara hänt. Jag frågade den ena av dem hur hon hade röstat i frågan om förbud mot boxning. Det hade hon inte röstat för. Jag finner detta egendomligt. Våldet i TV är dock så att säga på låtsas. Jag tar det inte i försvar – det kan kanske vara olämpligt med våldshandlingar i TV – men den som blir skjuten där blir det ju ändå inte i verkligheten utan lever vidare. Men boxningen är ju våld på allvar. Ett mer naket våld kan man inte tänka sig: det är en människa som måttar ett slag i ansiktet på en annan i avsikt att han skall falla till golvet och helst bli medvetlös i tio sekunder.

Vi har här i kammaren en kvinnlig ledamot som mer än andra orerar om lag och ordning och mot våld. Men hon röstade för boxningen. Det är en inkonsekvens som är ofattbar.

I detta sammanhang kan det vara värt att citera ett uttalande av rikspolisstyrelsen. Jag tycker att det är mycket bra, även om det måhända är litet överdrivet. Man säger:

”Att i ett samhälle där allvarliga försök pågår att komma till rätta med den ökande våldsmentaliteten tillåta tillställningar, där allmänheten mot avgift blir i tillfälle att bevittna hur de agerande med knytnävsslag mot bl. a. huvudet avsiktligt söker åsamka motparten så mycken fysisk skada, att någon enligt de regler som gäller för boxning kan dömas som segrare, måste te sig direkt stötande. – Såväl en stor del av matchtränningen som själva matcherna går ut på att tillfoga motståndaren fysisk skada, vilket helt torde strida mot idrottens grundidéer. Ännu mera betänkligt ter sig detta om man utgår ifrån att den fysiska skada det ofta är fråga om är av sådan art och omfattning att åtal för uppsåtlig misshandel utan tvivel skulle komma i fråga om den inte skedde i enlighet med de regler, som gäller för boxning.” – Det är ord och inga visor.

Något som ändå borde säga statsrådet och departementet en hel del är det faktum att alla de tunga instanser som 1969 yttrade sig remissvägen ville ha bort även amatörboxningen: rikspolisstyrelsen, riksåklagaren, socialstyrelsen, alla de medicinska fakulteterna, hovrätten i Malmö, Svenska läkaresällskapet, Svenska föreningen för psykisk hälsovård, de två länsstyrelser man hörde, nämligen länsstyrelserna i Göteborg och Stockholm. Om jag minns rätt var det bara Svenska cykelhandlarförbundet och Boxningsförbundet som ville ha kvar amatörboxningen.

Det är alltså ett faktum att alla de tunga remissinstanserna ville förbjuda både proffsboxning och amatörboxning. De är samma andas barn. Hjärnan reagerar ju inte olika med hänsyn till om boxaren får betalt för boxningen som proffs eller inte. Hjärncellerna reagerar på samma sätt.

Regeringen har faktiskt lovat att den skulle skrida till verket om bestämmelserna inte följdes. Nu är det konstaterat att bestämmelserna inte har följts. Jag tycker att Boxningsförbundet har tigit om ett förbud genom att öppet strunta i vad statsmakterna har sagt. Jag är litet besviken över att justitieministern inte vill fullfölja de intentioner som fanns i 1969 års proposition. Konsekvens i handlandet är alltid bra, konsekvens i hu-

manitetens namn är särskilt bra. Men jag när fortfarande förhoppningen att dörren står öppen för ett handlande som är konsekvent och humant och i hög grad i justitieministerns egen anda – mot våld och för ett humanare samhälle. Man skall då inte tillåta det nakna våld som boxningen är.

Jag tackar för svaret.

Herr justitieministern GEIJER:

Herr talman! Först bara ett litet tillrättläggande. Om jag förstod herr Sjöholm rätt lade han i min mun uttalandet att en nackdel med åldersgränsen skulle vara att de svenska juniorboxarna förlorar matcher. I mitt interpellationssvar var det emellertid inte jag som sade detta, det var endast ett referat av de argument som har anförts men som jag inte vill ta i min mun.

Herr Sjöholm tog upp detta med att samma handlingar behandlas olika. Jag har ett bestämt minne av att vi har diskuterat det förut – det är ju inte första gången vi diskuterar den här frågan – och att vi då försökte klara ut den situationen. Jag skall därför inte gå in på den nu.

Herr Sjöholms utgångspunkt är att kravet måste vara att samtliga föreskrifter som uppställts i samband med 1969 års beslut skall vara uppfyllda för att vi skall underlåta att ta upp frågan om att förbjuda amatörboxning. Onekligen brister det i dag på en icke oväsentlig punkt och kanske också på andra punkter som herr Sjöholm närmare har undersökt. Herr Sjöholm säger att då borde jag kunna gå till verket och lägga fram en proposition om förbud mot amatörboxning, eftersom jag har riksdagen i ryggen. Jag säger egentligen bara, herr Sjöholm, att eftersom frågan om en ganska kort tid skall behandlas i riksdagen finns det anledning för mig att vänta och se vad riksdagen den här gången kommer att säga. Jag är övertygad om att riksdagen med stort allvar och stor grundlighet kommer att behandla den ifrågasvarande motionen, och så får vi se vad den behandlingen mynnar ut i.

Herr SJÖHOLM (fp):

Herr talman! Jag instämmer inte i vad justitieministern säger om att vi har klarat upp frågan om att samma handling föranleder olika rättsliga reaktioner. Jag tror faktiskt inte att det är möjligt att klara den – samma handling bedöms faktiskt olika, det kommer vi inte ifrån.

Det var ett minimikrav att alla föreskrifter skulle följas. Det sade lagutskottet, och det står i propositionen på många ställen att beslutet skall omprövas om man bryter mot bestämmelserna på någon punkt. Nu har man brutit mot bestämmelserna på flera väsentliga punkter.

Riksdagen kommer visserligen att behandla denna fråga, men jag litar mer på justitieministern än på riksdagsmajoriteten. Jag tror aldrig det hade blivit ett förbud mot professionell boxning om inte statsrådet Kling hade lagt fram en proposition. Han har förklarat för mig att han hade sett gamla boxare som uppträdde i TV, och det hade givit honom im-

pulsen att sätta stopp för proffsboxningen.

Jag vet inte om det svar jag har fått i dag av justitieministern kan vara på rätt sätt vägledande för riksdagsmajoriteten, men jag hoppas det.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 9 Om räntesubventionerna vid småhusproduktion

Herr bostadsministern CARLSSON erhöll ordet för att besvara herr Östrands (s) den 24 februari anmälda interpellation, 1975/76:128, och anförde:

Herr talman! Herr Östrand har frågat mig i vilken utsträckning räntesubventioner utgår för de dyraste småhusen och om några åtgärder övervägs för att hindra att räntesubventioner då det gäller småhus utgår för kapitalkostnader över en viss gräns.

Vid nybyggnad av småhus utgår räntebidrag för lån inom låneunderlaget. Låneunderlaget beräknas med ledning av främst kostnaderna för mark och byggnad. Låneunderlagsbeloppen för marken – belopp för tomt- och grundberedningskostnader – fastställs av länsbostadsnämnderna för kommun eller del av kommun. F. n. varierar beloppen för friliggande småhus mellan ca 20 000 kr. och ca 85 000 kr. beroende på kostnadsläget på orten. När det gäller byggnaden får låneunderlaget i normalfall inte överstiga kostnaden för ett enfamiljshus av normal standard med en lägenhetsyta av 125 m² i ett plan, hel källare och friliggande kallgarage. Enligt bostadsstyrelsens anvisningar är denna kostnad 120 000 kr. före omräkning med Orts- och tidskoefficienter. Denna kostnadsgräns är också avgörande för frågan om statligt bostadslån över huvud taget skall beviljas.

Reglerna innebär att de dyraste småhus som uppförs med statligt stöd f. n. har ett låneunderlag och pantvärde på omkring 265 000 kr. Beloppet kan bli aktuellt i vissa kommuner i Stockholms län. Om ett sådant småhus upplåts med hyres- eller bostadsrätt blir räntebidraget ca 14 100 kr. det första året. Bebos huset av låntagaren blir räntebidraget ca 8 100 kr. Småhusägaren får dessutom en skattereduktion till följd av underskottsavdrag vid inkomstbeskattningen.

Det nämnda maximala låneunderlagsbeloppet på ca 265 000 kr. är ca 55 000 kr. högre än det maximala låneunderlag som kunde beräknas enligt tidigare regler. Vid årsskiftet ändrades nämligen reglerna för beräkning av låneunderlaget vid nybyggnad av småhus (prop. 1975/76:30, CU 1975/76:4, rskr 1975/76:40). Härigenom kunde det maximala räntebidraget öka med ca 2 900 kr. för hyres- och bostadsrättshus och med ca 1 700 kr. för småhus som bebos av låntagaren. Dessa 1 700 kr. utgör dock inte någon nettoökning av stödet till småhus som bebos av låntagaren. Genom att låntagarens räntekostnader sänks minskar hans underskottsavdrag vid inkomstbeskattningen, varigenom han får en lägre

Nr 88

Tisdagen den
23 mars 1976

*Om räntesubventionerna vid
småhusproduktion*

Tisdagen den
23 mars 1976

Om räntesubventionerna vid småhusproduktion

skattereduktion än med tidigare regler. Den minskade skattereduktionen kan vid en marginalsatt på 60 % beräknas till ca 1 000 kr. Nettoökningen av stödet till småhus som bebos av låntagaren blir alltså ca 700 kr. att jämföra med ca 2 900 kr. för ett motsvarande hyres- eller bostadsrättshus. Den berörda regeländringen innebär däremot inte att lån och räntebidrag utgår för större eller i övrigt mer påkostade hus än tidigare. Inte heller blir de totala lånen större.

Jag är naturligtvis medveten om att det knappast förekommer småhus upplåtna med hyres- eller bostadsrätt av den maximala storlek lånereglerna tillåter. Ett grundläggande hinder för sådana upplåtelser var enligt min mening de tidigare låneunderlagsreglerna. Syftet med den av riksdagen antagna ändringen av låneunderlagsreglerna var därför att öka möjligheterna att upplåta även större småhus med hyres- och bostadsrätt. De motiv som låg till grund för 1974 års bostadspolitiska reformer har således varit vägledande även för den nu berörda förändringen.

Frågan om hur stora och dyra småhus som skall få uppföras med statligt stöd måste bedömas från både bostadspolitiska och samhällsekonomiska utgångspunkter. Med hänsyn till bl. a. att riksdagen nyligen har behandlat frågan om belåningsgränsen anser jag att det nu inte finns anledning att frånga gällande regler. Självfallet bör utvecklingen i nu berörda avseenden följas fortlöpande. Jag vill dock understryka att kravet på kapitalkostnadsneutralitet mellan besittningsformerna måste gälla oavsett hur lånereglerna utformas i övrigt.

Herr ÖSTRAND (s):

Herr talman! Jag ber att få tacka bostadsministern för svaret. Jag är emellertid inte riktigt tillfredsställd med svaret, och anledningen härtill skall jag utveckla litet närmare.

Bakgrunden till min interpellation är de konsekvenser man på länsbostadsnämnden i Gävle anser att riksdagsbeslutet från 1975 om att upphäva den tidigare begränsningen av låneunderlaget vid nybyggnad av småhus har fått. Från den 1 januari i år överensstämmer ju låneunderlaget med pantvärdet.

Det är också ett känt faktum att detta beslut var en följd av att en borgerlig reservation med lottens hjälp bifölls av riksdagen i samband med att vi hösten 1974 antog nya riktlinjer för bostadspolitiken.

Beslutet 1975 innebar visserligen att begränsningsregeln bortföll även för småhus som upplåts med hyresrätt eller bostadsrätt. Det var givetvis bra. Men det hör till bilden att den kategorin av småhus nästan utan undantag produceras av allmännyttiga eller kooperativa företag, vars strävan i första hand är att producera ändamålsenliga lägenheter till rimlig kostnad. Det innebär också att några lyxbetonade inslag bl. a. i form av överytor inte förekommer. Detta har fått till följd att i många fall någon skillnad mellan låneunderlag och pantvärde inte förekommer. Liknande resultat har också uppnåtts när samma företag producerat gruppbyggda småhus till försäljning. När det däremot gäller styckebyggda små-

Tisdagen den
23 mars 1976

Om räntesubventionerna vid småhusproduktion

hus som skall bebos av låntagaren är skillnaden mellan låneunderlag och pantvärde betydande – en skillnad som får belånas till subventionerad ränta.

Det kan vara intressant att mot den här bakgrunden nämna några siffror från 1975 års lånegivning i Gävleborgs län.

För flerfamiljshusens del gäller det 224 lägenheter. Där fanns det ingen skillnad mellan låneunderlag och pantvärde. För radhus till utyrning gäller det 250 lägenheter. Där fanns det heller ingen skillnad mellan låneunderlag och pantvärde. Ser man på gruppbyggda småhus till försäljning gäller det 486 lägenheter. Där hade man en mycket måttfull skillnad mellan låneunderlag och pantvärde, från ca 20 000 kr. till 2 000 kr. I ett enstaka fall var skillnaden 31 000 kr.

Ser man däremot på styckebyggda småhus som skall bebos av låntagaren – det gäller i det här fallet 421 stycken – kan man konstatera att det finns skillnad mellan låneunderlag och pantvärde på mellan 30 000 kr. och 40 000 kr. För endast 73 hus av de nämnda 421 ligger den något under 30 000 kr. Inom denna kategori av hus var pantvärdet 1975 i genomsnitt 200 000 kr. Ser man på 1976 års siffror ligger de en bra bit över 200 000 kr.

I sanningens namn vill jag naturligtvis säga att jag inte vet om de siffror jag nämnt är representativa för hela landet. Men jag tycker ändå att de visar en klar tendens, nämligen att det är bland de styckebyggda, friliggande småhusen som vi har den största skillnaden mellan låneunderlag och pantvärde.

Bostadsministern har också i sitt svar visat att det maximala låneunderlagsbeloppet nu är ca 265 000 kr., givetvis beroende på schablonbeloppet för tomt och grundberedning, som är ca 55 000 kr. högre än det maximala låneunderlag som kunde beräknas enligt tidigare regler. Då måste man dra den slutsatsen att de nya räntesubventionerna främst kommer att gynna större villor av mer lyxbetonad karaktär med s. k. överytor till skillnad från radhus och flerfamiljshus, som planeras på helt annat sätt och där man inte slösar med utrymme. Det är också denna kategori av villor som förvärvas av mer betalningsstarka grupper, som kanske i och för sig skulle kunna bära en högre boendekostnad än vad de nu behöver. Dessa kan också på grund av att den särskilda begränsningen av låneunderlaget för småhus har upphävts utnyttja maximalt pantvärde.

Risken är också att man på det sättet främjar en bostadsproduktion som ökar riskerna för segregation i boendet ytterligare. De siffror som redovisas i budgetpropositionen inger också allvarliga farhågor i den riktningen.

Den genomsnittliga lägenhetsytan i flerfamiljshus var 1974 66,5 m² medan däremot bostadsytan i gruppbyggda småhus var 128 m². Den senare siffran är rätt intressant. Även pantvärdet för småhus skall vara begränsat av en maximiregel. Enligt 17 § bostadsfinansieringsförordningen gäller att bostadslån för nybyggnad av enfamiljshus inte beviljas

Tisdagen den
23 mars 1976

Om räntesubventionerna vid småhusproduktion

om byggkostnaderna för huset, beräknade enligt grunderna för beräkning av pantvärde exkl. tomtkostnad, överstiger motsvarande kostnad för ett enfamiljshus av normal standard med en lägenhetsyta av 125 m². Siffran 128 m² visar naturligtvis att även större hus ryms under de nuvarande lånereglerna. Då kunde det vara intressant att få en kommentar till dessa siffror av bostadsministern.

För att återgå till jämförelsen kan jag säga att det inte blir någon förändring i relationerna mellan flerfamiljshus och småhus under perioden 1975–1979 enligt de kommunala bostadsbyggnadsprogrammen. Samma blir förhållandet när det gäller fördelningen på olika hustyper. Där kommer småhusens andel av den totala bostadsproduktionen under samma period att ligga på en konstant hög nivå eller 65 %. När det gäller småhusens fördelning på ägarkategorier får man väl anta att det enskilt ägda småhuset under samma period kommer att helt dominera. För 1974 var den siffran så hög som 95 %. Och det är bland den kategorin de villor finns som får ytterligare fördelar genom de nya lånereglerna.

Nu har visserligen i svaret redovisats att vid en jämförelse där det maximala låneunderlagsbeloppet på 265 000 kr. utnyttjas blir nettoökningen av stödet till småhus som bebos av låntagaren efter regeländringen ca 700 kr., medan det blir ca 2 900 kr. för ett motsvarande hyres- eller bostadsrättshus. Men bostadsministern säger också att han är medveten om att det knappast förekommer småhus upplåtna med hyres- eller bostadsrätt av den maximala storlek som lånereglerna tillåter. En fördel med de nya låneunderlagsreglerna är visserligen att möjligheterna nu ökar att upplåta även större småhus med hyres- eller bostadsrätt, och det är, som jag tidigare sagt, bra. Men jag är samtidigt övertygad om att det trots detta inte kommer att produceras den typen av hus av den maximala storlek lånereglerna tillåter, eftersom man skulle få en årlig hyreskostnad som trots bostadsstödet skulle utestänga de allra flesta människor med vanliga inkomster. När man jämför den årliga bostadskostnaden mellan olika besittningsformer måste man ta i beaktande att inbyggd i hyran för dem som bor med hyres- eller bostadsrätt ligger kostnaden för de tjänster fastighetsägaren utför i form av fastighetsskötsel, administration m. m. Detta är kostnader som egnehemsägaren slipper ifrån, eftersom han utför dessa tjänster själv. I stället har han möjligheter att lägga de pengarna i den bättre utrymmesstandard som de nya lånereglerna tillåter.

Med detta vill jag inte ha sagt att vi skall återgå till den gamla ordningen, eftersom det skulle missgynna småhus som upplåts med hyres- eller bostadsrätt. Men eftersom de nya lånereglerna ger möjligheter till räntebidrag även för mycket stora och, som jag ser det, dyra villor som ägs av låntagarna kommer man – mot bakgrund av vår socialt inriktade bostadspolitik – inte ifrån den tanken att man kanske ändå borde överväga en regel som innebär att räntebidrag inte beräknas på ett fastighetskapital som överstiger en viss gräns och som eliminéerar de negativa effekter nuvarande låne regler har. Denna gräns borde självfallet sättas så att rän-

Tisdagen den
23 mars 1976

Om räntesubventionerna vid småhusproduktion

tebidraget för de allra flesta boende i småhus inte minskades. Med hänsyn till att småhus för uthyrning inte är stora eller av lyxkaraktär skulle även i ett sådant läge syftet att gynna denna bostadsform lämnas orubbad.

Bostadsministern säger i sitt svar att med hänsyn till att riksdagen nyligen behandlat frågan om belåningsgränsen det inte nu finns anledning att frågå gällande regler. Men mot bakgrund av vad jag nu redogjort för vill jag ändå vädja till bostadsministern att han följer denna fråga mycket noga. Om det, som jag befarar, skulle visa sig att vi – trots de förändringar av lånereglerna som nu genomförts – inte får någon ändring av de nuvarande relationerna mellan småhus med hyres- eller bostadsrätt och enskilt ägda hus hoppas jag att bostadsministern snabbt vidtar de förändringar av lånereglerna som måste bli erforderliga, som jag ser det.

Jag vill med detta än en gång tacka för svaret.

Herr STRÖMBERG i Botkyrka (fp):

Herr talman! I samband med att regeringen för snart ett och ett halvt år sedan föreslog stora förändringar i bostadspolitiken väcktes många motioner i riksdagen. Bl. a. föreslog folkpartiet och centern att låneunderlag och pantvärde skulle sammanfalla för småhus. Detta förslag hade tidigare framförts av bostadsstyrelsen. Nu vann mittenpartiernas förslag i riksdagen, och regeringen har beslutat om de nya reglerna. Vid samma riksdagsbehandling höjdes på regeringens förslag lånegränsen för småhus från 90 till 95 %.

Självfallet medför dessa beslut att de småhus som nu byggs får större räntesubventioner. Detta var avsikten både med mittenpartiernas och med bostadsstyrelsens förslag och diskuterades också i civilutskottets betänkande.

De nya reglerna gäller endast småhus med statliga lån, alltså ej s. k. lyxvillor.

När folkpartiet kom med sitt förslag hösten 1974 hade prisökningarna gjort att låneunderlaget – som fastställs av staten – endast utgjorde ca 80 % av pantvärdet rakt över. De 20 % som utgjorde skillnaden mellan pantvärde och låneunderlag måste skaffas med betydligt dyrare finansiering.

Detta ville folkpartiet och bostadsstyrelsen rätta till. Det är angeläget att pressa kostnaderna så att även de som har låga inkomster eller stora familjer får möjlighet att skaffa ett småhus. Detta var poängen med mittenpartiernas förslag. Om herr Östrand får igenom sina idéer drabbar det främst dem som har låga inkomster.

Herr Östrands uppfattning att räntebidraget utgått till mycket stora och dyra villor, som ägs av låntagaren, är egendomlig. Räntebidraget utgår endast, när det gäller villor, till sådana som har statlig belåning. Här finns en kontrollmöjlighet inbyggd. Detta har bostadsministern på-

Tisdagen den
23 mars 1976

Om räntesubventionerna vid småhusproduktion

pekat i sitt svar. Statliga lån får ej lämnas till s. k. lyxhus. Däremot är det inte särskilt underligt om statliga lån även utgår till relativt stora villor. Familjer med många barn behöver ganska stora ytor.

Herr Östrand ondgör sig över att räntebidraget utgår även för kapitalkostnader som överstiger en tidigare gräns på 130 000 kr. Med ett låneunderlag på 230 000 kr. skulle enligt tidigare regler pantvärdet ligga på ca 160 000 kr.

Räntebidrag till ett småhus med ett pantvärde över ca 160 000 kr. tar herr Östrand till intäkt för att räntebidrag utgår även för mycket stora och dyra villor.

Detta är helt galet. Herr Östrands teorier saknar verklighetsförankring. Hur skall de småhus se ut som man i dag skall bygga i t. ex. Storstockholm till ett pantvärde av litet över 160 000 kr.? De finns inte, herr Östrand. Jag har kollat i en av Stockholms förortskommuner. Kedjehus och radhus om 4 rum och kök, som i dag uppförs under hård kommunal kontroll, närmar sig ett pantvärde om 200 000 kr. Enligt herr Östrands filosofi skulle alltså de allra flesta som bor i småhus runt storstäderna bo i stora och dyra villor. Enligt de regler bostadsministern redogjort för kan pantvärdet för småhus uppgå till 265 000 kr. i dag. Detta visar hur galet herr Östrand har hamnat.

Herr Östrands andra fråga till statsrådet är egendomlig. Frågan lyder: "Övervägs några åtgärder för att hindra att räntesubventioner då det gäller småhus utgår för kapitalkostnader över en viss gräns?" En sådan gräns finns ju redan i dag. Den statliga lånegivningen fungerar som en spärr och gräns.

Är det inte så att herr Östrand är ute i andra ärenden? Herr Östrand går till attack mot villaboendet. Subventioner till småhus är allmänt stötande, tycker interpellanten. Subventioner till småhus försvårar möjligheterna att anvisa medel till vissa välmotiverade ändamål av social karaktär. Bra och rymliga småhus för barnfamiljer är varken välmotiverade eller av social karaktär, enligt herr Östrand. Ett högst märkligt synsätt.

Resultatet av herr Östrands funderingar blir att småhus är lämpliga endast för dem som har höga inkomster och kan klara stora egna insatser. Barnfamiljer och låginkomsttagare skall inte få välja att själva äga ett småhus. Möjligen kan de få hyra. Men inte barnfamiljerna. De småhus herr Östrand vill hyra ut skall vara små. Med ett låneunderlag på 130 000 kr. blir det allra högst tre rum och kök. Vad gör herr Östrand av de familjer som har många barn?

Interpellanten har återfallit i ett stelt socialistiskt tänkande. Staten skall bestämma var människor skall bo. Någon valfrihet får inte finnas. Möjligen i så fall för dem som har de allra största inkomsterna. Dess bättre har bostadsministern en realistisk syn på problemet och handlar därefter. I rättvisans namn skall sägas att i sitt anförande var herr Östrand betydligt mildare än i interpellationen.

Folkpartiet vill ha valfrihet i boendet. Utgångspunkten för bostadspolitikerna måste vara att konsumenterna fritt skall kunna välja mellan olika

boendeformer. Man skall bygga den typ av bostäder som konsumenterna vill ha. Samhället skall verka för valfrihet. Inkomsten skall inte vara avgörande. Familjer med lägre inkomster och barnfamiljer skall alltså ha samma möjligheter att välja som den som har stora inkomster.

De nya reglerna för hyres- och bostadsrättslägenheter ger en kapitalkostnad som är lägre än för småhus. I stället har de som bor i småhus i regel möjlighet till ränteavdrag. Att exakt bedöma vilken boendeform som är ekonomiskt fördelaktigast är omöjligt. De utredningar som sökt besvara frågan har kommit till helt olika resultat. De sista årens reformer har dock sammantaget gett en större rättvisa mellan olika boendeformer. Denna rättvisa är viktig och bör bevaras. Det finns ingen anledning till att statsrådet nu skulle ändra gällande regler.

Herr bostadsministern CARLSSON:

Herr talman! Skälet till att man kan dra litet olika slutsatser av problemet och dess karaktär när det gäller den av interpellanten aktualiserade frågan tror jag till huvudsaklig del sammanhänger med det faktum att vi har mycket skilda kostnadslägen i olika delar av landet. Jag upptäckte under mina resor i landet att man inom ett antal planerade och diskuterade projekt inte klarade den s. k. neutraliteten, eftersom en del kostnadsmissigt låg så pass högt att de inte kunde åtnjuta den del av räntesubventionen som låg ovanför den fasta räntan 3,9 %. Detta gjorde att man hade allvarliga funderingar på om man i dessa projekt skulle våga satsa på hyres- och bostadsrätt och inte i stället skulle vara tvingad att acceptera äganderätten även i fall, där man inte i första hand hade velat föreslå en sådan upplåtelseform. Mot den bakgrunden lade vi en proposition som syftade till att åstadkomma en rättvisa även i fråga om dessa projekt.

Dessutom klarar sig äganderätten redan med tidigare system undan ganska hyggligt genom att man har haft avdragsrätten. Den fördel som äganderätten får med det nya systemet är alltså på grund härav relativt begränsad.

Det är riktigt, som herr Östrand sade, att vi har haft en betydande skillnad i storleken på lägenheter i småhus resp. flerfamiljshus. Det är framför allt så att vi har haft alldeles för få stora lägenheter i flerfamiljshusen. Där är nu en utveckling på gång som gör, att efterfrågan på fyror och femmor ökar mycket kraftigt. Jag hyser därför förhoppningar – inom parentes sagt – att vi skall få en större produktion också av fyror och femmor i flerfamiljshusen.

Herr Östrand ställde frågan om orsaken till att man kunde ligga på ett högre kvadratmeterantal än de 125 som satts som gräns. Det har ju sin orsak i att man hade som utgångspunkt 125 m² i ett plan plus källare. Detta kunde då i och för sig omvandlas till ett totalt sett högre kvadratmeterantal. Dessutom har riksdagen nu fattat ett beslut om att ersätta kvadratmetergränsen med en kostnadsgräns.

Jag hade tänkt att man skulle kunna angripa det problem herr Östrand

tagit upp via den progressiva beskattning vi har med hänsyn till taxeringsvärdet på fastigheterna. I den frågan förlorade socialdemokraterna lottningen här i riksdagen, och vi fick något högre gränser än vad regeringen hade föreslagit. Denna progressiva beskattning som går upp från 2 % till 10 % anser jag i och för sig är ett mycket effektivt instrument för att komma till rätta med de olägenheter som herr Östrand påpekat, nämligen att det byggs onödigt stora hus. Inte minst med hänsyn till behovet av att spara energi är det önskvärt att man inte, av prestigeskäl eller på grund av något allmänt status- och standardjäkt som inte har någon motsvarighet i verkliga behov, undan för undan driver upp utrymmesstandarden i småhusområdena. Jag tror att beskattningen därvidlag är det effektivaste instrumentet. Men här blev det alltså en något annan utformning än vad regeringen hade tänkt sig.

Herr ÖSTRAND (s):

Herr talman! Herr Strömberg i Botkyrka vill göra gällande att jag skulle vara emot att låginkomsttagare skall ha möjlighet att skaffa sig ett egnahem. Det är ju precis tvärtom. Det är givet att vi skall ha valfrihet i boendet, men det skall naturligtvis vara inom vissa gränser. Jag kan nämna för herr Strömberg i Botkyrka att vi genom kapitalkostnadsneutraliteten har skapat möjligheter för låginkomsttagare att hyra eller delta i ett kooperativt ägande av småhus.

Men det finns än i dag många låginkomsttagare som inte har möjlighet att skaffa sig egnahem med äganderätt. En av fördelarna med de nya riktlinjerna för bostadspolitiken är att den egna insatsen minskats från 10 till 5 %. Men trots detta finns det fortfarande låginkomsttagare för vilka dessa 5 % är oöverstigligen. Därför är det naturligtvis en fördel att vi nu har skapat större möjligheter för speciellt låginkomsttagare att bo i småhus, upplåtna med hyres- eller bostadsrätt.

Jag använde ordet "lyxvillor". Man kan naturligtvis definiera det begreppet på olika sätt. Det finns exempel på att man byggt villor med 200 m² bostadsyta – låt vara att det varit fråga om källarlösa byggnader i två plan – som rymts inom nuvarande låneunderlag. Man kan naturligtvis fråga sig om det är samhällets uppgift att gå in och stödja byggandet av hus av den storleksordningen. I mitt anförande sade jag också till bostadsministern att så som låneunderlagsreglerna är utformade blir byggnadskostnaderna avgörande för om statligt bostadslån skall utgå eller ej. Visserligen är ett hus med 200 m² bostadsyta ett extremfall, men som jag nämnde i exemplet kan de nuvarande bestämmelserna få sådana konsekvenser att man genom att så att säga laborera inom de låneregler som gäller kan komma upp i en sådan bostadsyta.

Jag vill därför ytterligare en gång ifrågasätta om pantvärdet i sin nuvarande konstruktion har spelat ut sin roll. Vi har ju nu fått regler om anbudskonkurrens, som i sig skapar en garanti för att de byggnadskostnader som redovisas är riktiga. Då kan man fråga sig om inte andra kriterier borde vara avgörande när det gäller samhällets stöd till små-

husproduktionen. Jag nämnde i mitt anförande att man skulle kunna sätta en gräns vid en viss kapitalkostnad, men som jag förstått det kan man naturligtvis också fastställa andra gränsvärden, exempelvis att den totala bostadsytan skall vara ett avgörande riktmarke för samhällets engagemang på kapitalsidan.

Herr STRÖMBERG i Botkyrka (fp):

Herr talman! Herr statsrådet gjorde ett par väsentliga påpekanden här. Vi har tyvärr en alltför stor skillnad mellan kostnadslägen i olika delar av landet, vilket gör att priset på småhus, speciellt i storstadsområdena, såsom vi tycker har pressats upp till en alldeles för hög nivå. Detta innebär i sin tur att de problem som herr Östrand tagit upp i sin interpellation är särskilt viktiga.

Det är vidare att hoppas att man skall nå det mål som herr statsrådet har anvisat, nämligen att få fram betydligt flera större lägenheter i hyreshus. Därigenom skulle familjer med många barn ges en reell möjlighet att välja mellan två relativt stora bostäder. Nu är det i många kommuner, exempelvis i Tyresö, svårt att få tag på en stor lägenhet.

Jag vill påpeka för herr statsrådet att även förslaget om taxeringsvärdena, som gick igenom här, innebär en relativt kraftig höjning för småhusägarna, även om inte regeringens linje vann.

Men om en låginkomsttagare, exempelvis i ett storstadsområde, skall skaffa sig ett eget hem är det ju väsentligt för vederbörande att låneunderlag och pantvärde är lika, så att vi inte hamnar i den situation som vi befann oss i för bara ett par år sedan. Då fanns det ett glapp däremellan, och det glappet var det mycket dyrt att finansiera. Just för dem som har låga inkomster och därför ändå får svårt att skaffa sig småhus kan detta bli av avgörande betydelse, eftersom de kanske inte anser sig orka med finansieringen. Därför tycker jag att det var en väsentlig och riktig reform som genomfördes när man fick de här begreppen att sammanfalla.

Det är just den här punkten som jag vill åt i herr Östrands interpellation. Där kommer nämligen, särskilt i det långa andra stycket, den tankegången fram att alla småhus över den gräns som herr Östrand har dragit upp är att betrakta som mer eller mindre lyxbetonade. I så fall skulle enligt herr Östrands teori praktiskt taget vartenda småhus här i Storstockholm vara ett lyxhus.

Herr bostadsministern CARLSSON:

Herr talman! Det är riktigt att vi med de nya reglerna för byggkonkurrens har hamnat i en annan marknadssituation än tidigare. Då kunde ju den som hade skaffat sig marken bygga skyddad för konkurrenter och därmed driva upp kostnaderna för konsumenten. Ätminstone i vissa delar av byggnadsmarknaden börjar det hela fungera, och det är möjligt att vi på grundval av bl. a. den utredning som kommer att lägga fram sitt betänkande på försommaren kan börja fundera på en reformering av de nuvarande reglerna. Ännu är det emellertid för tidigt att börja diskutera detta. Vi får till att börja med se vad utredningen har att föreslå.

Tisdagen den
23 mars 1976

Om räntesubventionerna vid småhusproduktion

Herr ÖSTRAND (s):

Herr talman! Det byggs ju småhus, herr Strömberg i Botkyrka, också på andra håll än här i Storstockholmsområdet! Och när vi diskuterar låginkomsttagare och ägda småhus bör vi ändå tänka på att det inte är låginkomsttagarna som utnyttjar det maximala pantvärdet, vad det nu kan ge, utan det är andra grupper.

Jag vet inte om herr Strömberg lyssnade litet dåligt när jag höll mitt första anförande. Min mening är inte att vi skall återgå till den gamla tingens ordning, utan jag vill ifrågasätta om den konstruktion av pantvärdesreglerna som nu gäller så att säga har spelat ut sin roll. Målet för en socialt inriktad bostadspolitik skall ju vara att främja en god bostad med normal utrustningsstandard. Det är de kriterierna som måste vara avgörande när vi skall diskutera samhällets stöd i det här avseendet.

Det var glädjande att bostadsministern nämnde att man nu ser över de här reglerna. Efter vad jag förstod kan vi vänta något förslag längre fram, och det är jag för min del mycket tillfredsställd med.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 10 Föredrogs och hänvisades

Propositioner

1975/76:119 till justitiekommittén

1975/76:160 till konstitutionskommittén

§ 11 Föredrogs och hänvisades

Motioner

1975/76:2258 till utbildningskommittén

1975/76:2259 och 2260 till näringskommittén

1975/76:2261–2265 till justitiekommittén

1975/76:2266–2268 till försvarskommittén

1975/76:2269–2271 till socialkommittén

1975/76:2272 till försvarskommittén

1975/76:2273 till civilkommittén

§ 12 Föredrogs men bordlades åter

skattekommitténs betänkanden 1975/76:39–42

justitiekommitténs betänkanden 1975/76:26 och 27

lagkommitténs betänkanden 1975/76:13 och 15

utrikeskommitténs betänkanden 1975/76:10 och 11

socialförsäkringskommitténs betänkanden 1975/76:26 och 27

socialkommitténs betänkande 1975/76:29

kulturrekommitténs betänkanden 1975/76:31 och 33

trafikkommitténs betänkande 1975/76:19

§ 13 Föredrogs och bifölls interpellationsframställningarna 1975/76:155–158.

§ 14 Herr talmannen meddelade att på föredragningslistan för morgondagens sammanträde skulle justitiekammarens betänkanden nr 27 och 26 samt lagutskottets betänkanden nr 13 och 15 i nu angiven ordning uppföras främst bland två gånger bordlagda ärenden.

§ 15 Anmäldes och bordlades

Propositioner

1975/76:110 om radio och television i utbildningsväsendet

1975/76:157 om berberislag, m. m.

1975/76:158 om ändring i lagen (1968:576) om Konungariket Sveriges stadshypotekskassa och om stadshypoteksföreningar, m. m.

1975/76:162 med förslag till lag om alkoholutandningsprov

1975/76:165 om ändring i lagen (1974:203) om kriminalvård i anstalt

1975/76:171 om statlig kursgaranti vid export

§ 16 Anmäldes och bordlades

Motioner

1975/76:2274 av herrar *Sundkvist* och *Karlsson* i Mariefred

med anledning av propositionen 1975/76:109 om anslag till Aktiebolaget Atomenergi för budgetåret 1976/77, m. m.

1975/76:2275 av herr *Jonsson* i Alingsås

med anledning av propositionen 1975/76:113 om ändring i brottsbalken m. m.

1975/76:2276 av herr *Blomkvist m. fl.*

med anledning av propositionen 1975/76:121 om vissa varvsfrågor

1975/76:2277 av herr *Knut Johansson* i Stockholm m. fl.

med anledning av propositionen 1975/76:122 om omorganisation av för-
enade fabriksverken, m. m.

1975/76:2278 av herrar *Wiklund* och *Hagberg* i Örebro

med anledning av propositionen 1975/76:135 om den statliga kultur-
politiken 3

1975/76:2279 av herr *Andersson* i Nybro

med anledning av propositionen 1975/76:139 om särskild ersättning till
skadade värnpliktiga m. fl.

1975/76:2280 av herr *Romanus*

med anledning av propositionen 1975/76:142 om upplysning i alkohol-
och tobaksfrågorna och om anslag till hälsovårdsupplysning, m. m.

1975/76:2281 av herr *Glimnér m. fl.*

1975/76:2282 av herr *Hermansson m. fl.*

1975/76:2283 av herr *Strindberg m. fl.*

med anledning av propositionen 1975/76:143 om vissa anslags- och organisationsfrågor rörande försvaret

*Anmälan av
interpellation*

1975/76:2284 av herr *Strömberg* i Botkyrka

1975/76:2285 av herr *af Ugglas*

1975/76:2286 av herr *Åkerfeldt*

med anledning av propositionen 1975/76:144 med förslag om beaktande av det s. k. ingångsvärdet i samband med statligt bostadslån för ombyggnad av flerfamiljshus

§ 17 Anmälan av interpellation

Anmäldes och bordlades följande interpellation som ingivits till kammarkansliet

den 19 mars

1975/76:159 av fru *Hambraeus* (c) till herr jordbruksministern om kommunernas avfallshantering:

Resurshushållning är miljövärd.

Genom bl. a. Hans Palmstierna har vi fått lära oss att "avfall är resurser på fel plats", när det gäller naturligen förekommande ämnen. Särskilda problem, som inte tas upp i denna interpellation, skapar de ämnen som människan själv åstadkommer, genom att klyva eller slå ihop atomkärnor (fission och fusion) och genom att ändra molekylernas sammansättning.

Avfall bestående av naturligen förekommande ämnen är tillgångar som bör tas till vara. Begreppet "kvittblivning av avfall" leder alltså till en oförnuftig avfallshantering, eftersom det är nödvändigt att hushålla med naturresurser. Ändå präglas fortfarande vår lagstiftning av ett främst estetiskt motiverat, primitivt kvittblivningstänkande. Det gäller att bli av med skräpet så att det inte syns. Kommunerna är skyldiga att anvisa plats för avfallstippar. För att uppfylla lagen investerar kommunerna stora summor på industritippar som förstör naturen. Söföförbränning utan energiutvinning och rökgasrening är fortfarande tillåten. Individer som tar till vara allt och alltså inte får något avfall debiteras sophämningsavgifter. Det som stimuleras är alltså att skapa problem för samhället i form av kostsam avfallshantering, inte att lösa problemen vid källan.

Koncessionsnämnden har i uppgift att ge tillstånd till deponering av avfall på villkor att man åstadkommer så litet skada som möjligt, i stället för att vi får en lagstiftning som för fram återvinning där avfallet kunde bli till nytta. Lagstiftningen motiverar inte industrin att utforma produkterna så att de ämnen som ingår i dem är lätta att återvinna. Produktionsmetoder och distributionssystem tillåts bli allimer resursslösän-

de. Den lagstiftning vi har räcker uppenbarligen inte till för att byta ut miljöförstöring mot resurshushållning. Kommunernas ekonomi tillåter inte framsynta initiativ, som kräver stora investeringar. Industrin har svårt att belasta priset på de varor den producerar med mer långsiktigt motiverade kostnader än konkurrenterna gör. Man startar inte en avfallskonvertering som inte bär sig, även om den skulle vara lönsam i framtiden. Både arbetsgivare och arbetstagare måste i första hand tänka på att de varor man producerar skall gå att sälja.

Staten däremot har möjlighet och borde ha skyldighet att lägga både långsiktiga och enhetliga perspektiv på denna fråga. Genom lagstiftning och tillräckliga finansieringsmöjligheter till länsstyrelse, kommun och industri kan samhället styra avfallshanteringen i resurshushållande riktning.

Med anledning av det anförda anhåller jag om kammarens tillstånd att till herr jordbruksministern få framställa följande frågor:

1. Anser jordbruksministern att länsstyrelserna och hälsovårdsnämnderna har tillräckliga resurser för att kunna kontrollera att koncessionsnämndens villkor i samband med miljöhotande verksamhet efterlevs?

2. Är jordbruksministern villig att öka stödet till kommuner och industri för utredning om den från resurshushållningssynpunkt långsiktigt klokaste materialhanteringen, med målsättning att avfall inte skall behöva uppstå?

3. Är jordbruksministern villig att öka stödet för investeringar i anläggningar som omvandlar avfall till resurser och föreskriva sådana anläggningar i stället för miljöstörande deponering?

§ 18 Meddelande om frågor

Meddelades att följande frågor framställdes

den 19 mars

1975/76:286 av herr *Nilsson* i Tvärålund (c) till herr kommunikationsministern om informationen rörande planerad ändring i postservicen:

Anser statsrådet att postverket i god tid bör höra berörda postabonnenter och kommunen före planerad ändring av postservicen och bör postverket därvid ta stor hänsyn till framförda synpunkter så att postservicen inte försämras?

den 23 mars

1975/76:287 av fru *Andersson* i Kumla (s) till herr bostadsministern om skyldigheten att återbetala bostadstillägg:

Enligt nu gällande regler för bostadstillägg är den som uppbär tillägg

Nr 88

Tisdagen den
23 mars 1976

*Meddelande om
frågor*

skyldig att meddela ökade inkomster till förmedlingsorganet. Den som fått för höga tillägg är enligt bestämmelserna återbetalningsskyldig. Om bidragstagaren varit "i god tro" skall återkrav ej göras. Uppenbarligen har dessa bestämmelser tolkats på olika sätt i olika regioner, och några anvisningar om retroaktiv återbetalning har inte utfärdats. Enligt min mening borde retroaktiv återbetalning endast krävas vid uppenbara överträdelser av bestämmelserna. Mot denna bakgrund får jag ställa följande fråga till herr bostadsministern:

Avser statsrådet vidta åtgärder som syftar till en mer likvärdig handläggning av ärenden om retroaktiv återbetalning av bostadstillägg?

§ 19 Kammaren åtskildes kl. 17.46.

In fide m

SUNE K. JOHANSSON

/Solveig Gemert